

VYSVĚTLIVKY

1853

96. *Johaně Mužákové v Praze 2. ledna 1853*

str. 9

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČD.

Motto: Mezi přáteli má měděný halěř stejně platit jako drahokam, a drahokam stejně jako měděný halěř! — *Jean Paul*, vl. jm. Jean Paul Friedrich Richter (1763–1825), německý spisovatel, satirik, učitel Karla Havlíčka, Boženy Němcové a Jana Nerudy.

dvě, tři probdělé noci — v domácnosti Mužákovíc, kde byla nemocna paní Mužáková (Karolina Světlá) i její dceruška Božena, narozená 9. října 1852, viz Listy I.; *Nicht Himmel...* — Nikoli nebe a země, nikoli měsíc a hvězdy, nikoli bůh nám může pomoci, nepomohou-li nám lidé. — My ubozí lidé jsme bez lidské pomoci ztraceni! Kde je lidská pomoc, tam je boží pomoc.

97. *Johaně Mužákové v Praze 9. ledna 1853*

str. 10

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČD.

Boženka — viz dopis č. 96; *Mužáčkovi* — Petru Mužákovi (1821 až 1892), muži Johany Mužákové, profesoru kreslení.

98. *Žofii Rottové v Praze před 13. lednem 1853*

str. 11

Orig.: 1 l., 12°, ČD.

Nedatovaný dopis byl psán před úmrtím dcery Johany Mužákové Boženy (13. ledna 1853); *Johance* — Johaně Mužákové.

99. *Johaně Mužákové v Praze 31. března 1853*

str. 12

Orig.: 1 l., 12°, ČD.

u paní Jervové — po druhé napsala B. Němcová paní *Jerová*, nevíme, jaké bylo její skutečné jméno; *Lambl* — MDr Vilém Dušan, viz Seznam adresátů; B. Němcová ho často jmenuje v listech zkratkou Dr, Lambl, Dr Lambl, D, On, Duš., pan Dr.; *z Ještědu* — z vesnice Světlé pod Ještědem, odkud pocházel prof. Petr Mužák; *Týdenník*, listy poučné a zábavné, redigované Janem Ohéralem a vydávané r. 1848 a 1849, Božena Němcová si tento brněnský list novinového formátu uchovávala pro první článek, který tam čtla po 17. srpnu 1848 z pera Františka Matouše Klácela o komunismu (utopistickém), viz jeho pře-

tisk Miloslav Novotný, Život Boženy Němcové II., 9; o *Lumíra* — časopis redigovaný Ferdinandem Břetislavem Mikovcem; *Illustrované* — lipský *Illustrierte Zeitung*, hojně tehdy u nás odebíraný, viz l. 101; *už se to loučení* — příprava B. Němcové k odjezdu za mužem do Uher, do Balašských Ďarmot.

100. *Žofii Rottové v Praze 13. dubna 1853*

str. 13

Orig.: 1 l., 8°, ČD.

u ar... — u arcibiskupa nahoře na Hradčanech, byl to Bedřich Josef kníže Schwarzenberg (1808–1885); *On je veselejší* — domnívám se, že se přímluva B. Němcové týkala univ. prof. Ignáce Josefa Hanuše (1812 až 1869), důvěrného přítele jejího z Klácelova Českomoravského bratrstva, jenž byl zbaven profesury pro podezření z hegelianství, z idealistického filosofického směru německého filosofa Georga Wilhelma Hegela (1770 až 1831), Rakousku nebezpečného teorií práva a státu, svobody a morálky; ale je také možno, že šlo o V. D. Lambla (*On!*); *v neděli* — 10. dubna se hrála odpoledne ve $\frac{3}{4}$ ve Stavovském divadle Shakespearova tragédie *Romeo a Julie*; *Fing.* — Ferdinand Fingerhut-Náprstek (1824–1887), starší bratr Vojtěchův, zámožný pražský sládek, divadelní nadšenec.

101. *Žofii Rottové v Praze v dubnu 1853*

str. 14

Orig.: 1 l., 8°, ČD.

Nedatovaný dopis byl psán před odjezdem B. Němcové na třetí cestu slovenskou 9. května 1853; *Laub*, Ferdinand (1832–1875), slavný virtuos na housle, skladatel; *Das todte Glück* — Mrtvé štěstí; *Minka a včely* je komponována na slova sentimentálního veršovce Václava Jaromíra Picka (1812–1869); *Kittl*, Jan Bedřich (1809–1868), ředitel pražské konservatoře, skladatel a dirigent; *v Bystrici* — v Banské Bystrici na Slovensku; „*Krásný máj...*“ — pozměněný citát z *Máje* K. H. Máchy; *Týdeník*, *Lumír*, *Illustirte* — viz dopis č. 99.

102. *MDr Gustavu K. Zechenterovi do Banské Bystrice z Prahy 29. dubna 1853.*

str. 15

Orig.: 1 l., 12°, Matice slovenská v Turč. Sv. Martinu. List tento nebyl dosud publikován.

Dr Reuss, Gustav (1818–1861), lékař, syn sběratele pohádek Samuela Reusze (1783–1852), evangelického faráře ve Velké Revúci; *z Ďarmot* — z Balašských Ďarmot, viz Listy I., 180; *nanejděl 10/5* — vyšel 9. května za mužem, který tam sloužil jako finanční úředník, vrchní komisař důchodkové stráže; *Synek můj* — nejmladší Jaroslav, narozený r. 1842; *p. Rarus*, Michael — vysloužilý c. k. přednosta Zvolenského ko-

mitátu v Banské Bystrici; *p. Bodrouský*, Samko Bodorovský, úředník ve Zvoleni; *p. Jiřímu* – Slotovi, Jiří Slota Rájecký (1819–1882), katolický kněz, profesor gymnasia v Banské Bystrici, spisovatel; *O tu komissí* – B. Němcová zprostředkovala svým slovenským přátelům výměnu s pražskými sběrateli, zejména s Českým (Národním) museem.

103. *Johaně Mužákové v Praze před 9. květnem 1853* str. 16
Orig.: 1 dvojl., 12°, ČD.

Nedatovaný dopis je psán těsně před odjezdem B. Němcové na Slovensko; *můj miláček* – syn Jaroslav, viz dopis dr. G. Zechenterovi (č. 102); *lásky muže* – MUDr Viléma Dušana Lambla; „*Revolutionsnovellen*“ jeden svazek – jeden ze dvou svazků *Revolutionsnovellen* (Revolučních novel) německého revolucionáře z r. 1848, filosofa a publicisty Arnolda Ruge (1802–1880); *Revolutionsnovellen* vydal r. 1850, B. Němcová ve vlastním soupisu své knihovny (Miloslav Novotný, *Život B. Němcové II.*, str. 201) je zaznamenala heslem *Ruges Novellen 2.*

104. *Janu Ev. Purkyni v Praze 9. května 1853* str. 18
Orig. neznám, opis NM.

dluh – slavný fyziolog byl jedním ze stálých podporovatelů B. Němcové, viz další listy jemu psané, o dluhu zde připomenutém viz Listy I., str. 168, tam i o *náhradě* cestovného z Liberce do Miškovce, již se na eráru domáhal Josef Němec; *pro Vámi vedený časopis* – pro *Živu*, přírodovědecký časopis, jejž redigoval J. E. Purkyně spolu s prof. Janem Krejčím, rovněž známým Němcových, v l. 1853–1864.

105. *Žofii Rottové do Prahy z Ďarmot 17. a 25. května 1853* str. 19
Orig.: 3 dvojl., 8°, ČD.

děti – Dora a Jaroslav; Hynek a Karel, kteří chodili do školy, zůstali v Praze, vzali si je na starost spisovatel, slovníkář Josef Franta Šumavský a jeho sestra Markytka; *Marie Votová* – služebná; *psíka* – Vidáka (jmenoval se Vidu – Wie Du, Jako ty) vzali s sebou; *Ipola* (Ipel) – teče k Ďarmotům od severu, od Lučence; *sporník* – sporák (Sparherd); *od Jura do Michala* – od sv. Jiří, 23. dubna, do 29. září; *od domu* – tak skoro důsledně říká B. Němcová místo od domu, od domova, od bytu; *mesar* – mäsar, slovensky řezník; *dvojité svátky* – 15. května se narodila Sofie Podlipská, týž den byl její svátek, 16. května měla svátek Johana Mužáková (Karolina Světlá); *do lázni* – B. Němcová chtěla jet do Sliače, a zajela si tam za tohoto svého pobytu na Slovensku; *u Bystrice* – Banské; *Dorince boule pukla* – Dorinka byla skrofulosní; *Janko Král* (1822 až 1876) – nadaný, máchovsky rozervaný slovenský básník; *bečar* – správ-

ně měla B. Němcová napsat betár; *guerillásu* – guerilla (špaň., čti gerilja), válka vedená v malém, nepravidelnými oddíly, neuniformovanými, všelijak vyzbrojenými; *s Ním* – s V. D. Lamblem; *Jindřich* – bratr sester Rottových; *od D* – V. D. Lambla, jenž už jako student studoval jihoslovanské literatury, pak na Balkánu i pobýval a byl dopisovatelem Havlíčkových Národních novin; „*srbské pripovědke*“ – pripovětky, srbské lidové povídky, viz. l. 107.

106. *Ignáci Josefu Hanušovi do Prahy z Ďarmot 22. června 1853* str. 27
Orig.: 1 dvojl., 8°, NM.

přísloví – prof. Hanuš vydal r. 1853 knihu *Literatura příslovnictví slovanského a německého, čili předchůdcové Fr. Lad. Čelakovského v „Mudrosloví národu slovanského v příslovích“*; soubor přísloví – *Příslovnictví* – sám nevydal, Karel Jaromír Erben vydání této práce v Matici české neschválil; „*Umtriebe*“ – pletichy, doklady o tom Miloslav Novotný, *Nové kapitoly* (dodatek k V. Tille Boženě Němcové, 1940); *In Folge einer Anzeige* – Na základě udání, jež došlo k vysokému ministerstvu, vedl prý vrchní komisař N., dříve jako komisař v Čechách sloužící, v letech 1848–1849 velezrádné řeči, je prý zuřivý Čech, smýšlení republikánského, a má prý prostřednictvím své ženy, jež je českou spisovatelkou a smýšlí vládě nepřátelsky a u Čechů je oblíbena, velký vliv na Čechy; *za děti v Praze* – Hynka a Karla, bydlící v Praze u Josefa Franty Šumavského; *Vy ste to... take zakusili* – viz pozn. k dopisu č. 100; *Přiložené přísloví...* – tento rukopis B. Němcové se nám nedochoval; *Krolmus*, Václav (1787–1861), kněz, diletantský, ale vášnivý archeolog, vydavatel přísloví a jiných lidových slovesných památek; užíval pseudonymu Sumlork; *mladého Čelakovského* – staršího ze synů básníkůvých, botanika Ladislava (1834–1902); *skrže tu podobiznu* – B. Němcová měla po smrti obou manželů Čelakovských (1852) starost o svůj portrét, který Fr. L. Čelakovskému vytvořil r. 1848 malíř Josef Hellich (Mil. Novotný, *Život B. Němcové II.*, 36); *Dorinka a Eminka* – dcerky Hanušových.

107. *Žofii Rottové do Prahy z Ďarmot 24. června 1853* str. 30
Orig.: 1 dvojl. a 1 l., 8°, ČD.

nehody – suspendování Josefa Němce; *Shekeaspeara* – tak píše B. Němcová místo Shakespeara; ...*pjána, hiba ta nepjána* – ... opilá, leda ta není opilá...; *Nak že buděš...* – Necht jsi šťastna...; *božurka* – bosorka; *zmok* – šotek, kuře divotvorné, jež lidem přinášelo peníze; *štěpily...* *drobnice* – očkovali; *Aurora Sandová* – Aurora Dudevant, spisovatelským jménem George Sand (1804–1876), Boženou Němcovou milova-

ná francouzská spisovatelka; *Roussau* – B. Němcová tak píše jméno francouzského filosofa chybně místo Rousseau; *Contract social* – *Le Contrat social* – jedno ze svých slavných děl, vydal francouzský filosof Jean Jacques Rousseau (1712–1778) r. 1762; tato Společenská smlouva, čtená B. Němcovou patrně v německém překladu, upoutala někdejší členku Českomoravského bratrstva jak svým učením o svrchovanosti lidu, tak hlásáním přirozeného života a přirozené mravnosti; *Diotima*... – dílo německého filosofa, heglowce, docenta heidelberské university Kuna Fischera (1824–1907); „*připovětky*“ – viz l. 105; *polib* – (*smíš-li*) *otce i matku* – snad došlo mezi B. Němcovou a rodiči Žofinými k nějakému rozladění, ale nebylo to, jak se traduje, proto, že by byla B. Němcová Žofii odloudila milence Dr V. D. Lambla: proti tomu mluví jasně všechna místa v dopisech, kde se B. Němcová dcerám Rottových svěřuje se svým zájmem o V. D. Lambla; *Dej list chlapcům* – k dopisu poslanému Žofii byl přiložen nedochovaný list pro Hynka a Karla; *venku* – byl v Děčíně, viz l. 105.

108. *Synům Hynkovi a Karlu do Prahy z Darmot, konec července nebo začátek srpna 1853*

str. 35

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS. Na str. 3–4 přípisek Josefa Němce.

Nedatovaný list datuje Záhoř koncem září 1853; *pan domovní* (lékař) – domácí, zdejší – a zároveň Němcův domácí pán MDr Věžnický; *pannu Markétku* – sestru Josefa Franty Šumavského; *k pni Šlenkertové* – k paní Šlenkertové, manželce čalouníka z Koňského trhu, z Václavského náměstí; není nám jasné, proč k ní neměl Karel chodit, když ji B. Němcová chtěla později udělat titulní postavou své připravované a nenapsané románové práce *Žena z lidu*.

109. *Johaně Mužákové do Prahy z Darmot 30. srpna 1853*

str. 37

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČD. Na str. 4 adresa.

že ste venku – v rodišti Mužákovu Světlé pod Ještědem; *Krejčímu* – Jan Krejčí (1825–1887), geolog, tehdy profesor na reálce v Ječné ulici, přítel Němcových; *Kempen* – Johann Kempen z Fichtenstammu (1793 až 1863), rodák z Pardubic, rakouský polní podmaršál, za bachovského absolutismu šéf nejvyššího policejního úřadu (1852–1859); *Prošek* – JUDr Jindřich, adjunkt, úředník, jemuž byla B. Němcová za přátelství zavázána tak, že svou vlastní rodinu o dvě léta později přejmenovala v Babičce z Panklových na Proškovy a že výtisk Babičky poslala s věnováním paní Josefině Proškové „k libému upamatování“ (faksimil této dedikace v Kubky-Novotného Boženě Němcové, 1941, str. 203, viz zde též l. 138); *Dr známý* – známý Dr V. D. Lambla; *tomu pečítku* –

tajný černý policejní kabinet tehdy prohlížel korespondenci podezřelých osob a to se dalo i s listy Němcových, závadné listy byly zadržovány, nezávadné byly znovu policií zalepeny (pečítkem, pečetidlem) a doručeny adresátovi; *v poštovské* (Poštovské) *ulici* – č. pop. 284 v dnešní ulici Karoliny Světlé v Praze I., kde se narodila Johana i Sofie Rottovy a kde bydlili Rottovi, nežli se přestěhovali do ulice Jesuitské (dnešní Karlovy) v Praze I, kdež měl pan Rott i krám; Mužákoví bydlili nedaleko ve zrušeném Anenském klášteře; *za Prahu... k rovečku* – na Olšanský hřbitov ke hrobu dcery Mužákových Boženy.

110. *Žofii Rottové do Prahy z Ďarmot 1. září 1853*

str. 40

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČD.

čeničání – zadržování a kontrolování korespondence policií; *Dr* – V. D. Lambl; *stěhování* – z Poštovské do Jesuitské ulice; *když vynášeli almaru* – B. Němcová před odjezdem na Slovensko dala z bytu výpověď, protože myslila na delší, roční pobyt v Ďarmotech, nábytek někde uskladnili; *v olověných pecinách* – pecích, kde byli horkem mučeni vězňové; *Bossé* – Rudolf Heinrich Bernhard Bosse (1777–1855), německý politik a historik; *Aldrige*, Ira, (1814–1867), americký mulat, slavný představitel Othella, Shylocka, Macbetha a Richarda III., Pražanům známý ze zájezdů r. 1853 a 1858; *Klácel* – František Matouš; *Usud* – Úsud, Osud; *Nesrece*, Neštěstí – bájeslovné postavy z jihoslovanských pohádek; *unsereins* (něm.) – našinec; o *Gefällsübertretunkách* – o důchodkových přestupcích.

111. *Žofii Rottové do Prahy z Ďarmot koncem září*

str. 44

Orig.: 1 lístek, ČD. Na 2. str. adresa. Nedatováno.

mohla bych ... u nich pobýt – B. Němcová neměla v Praze byt, dala před odjezdem výpověď; *Rott und Vogel* – tento obchod s papírem se jmenoval po zakladateli Janu Voglovi, dědečkovi dcer Rottových, k němuž do obchodu jako společník vstoupil jeho zeť Eustach Rott, jenž byl i majitelem obchodu semenářského (viz Karolina Světlá, Upomínky).

112. *Janu Hostivítu Huškovi do Jindic z Prahy 5. listopadu 1853* str. 45

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS.; od slov *Proč ta nedůvěra* 1 l., 8°, NM.

O jménu adresátovu viz Listy I., 260; *do lázní ... u Baňské Bystrice* – do Sliache; *dvě české rodiny ouřednické* – jedna z nich jsou Proškoví, viz pozn. k l. 109; *der früher ...* – téměř doslovné znění této úřední charakteristiky je v l. 106, jen závěr je jiný: jeho žena ... prý má velký vliv na Čechy a je prý smýšlení vládě nepřátelského; *darf sich ...* – nesmí se

z Ďarmot vzdálit; v *Žitnobranské ulici* – Žitné, č. pop. 516; „*separatistische Tendenzen*“ – snaha odloučit se (od Rakouska), osamostatnit se; „*Mangel an Beweis*“ – nedostatek důkazů.

1854

113. *Václavu Hankovi v Praze 7. února 1854*

str. 50

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM. Na str. 4 adresa.

Sláva bohyně a původ jména Slávy Jana Kollára vyšlo r. 1839, jeho *Národní zpěvanky* r. 1834; *první čtvrtletí Včely* – vyšla tam „Selská politika“ Boženy Němcové, ale až 8.–12. dubna. V. Hanka si na dopise poznamenal, že B. Němcové půjčil: *Zpěvanky I. II., Bohyně slávy*; když byly knihy vráceny, škrtl vše kromě údaje o II. díle *Zpěvánek*, jež si B. Němcová vypůjčila později, viz dopis č. 115. Jinou rukou je pak ještě na listu napsáno *Gogola Mrtvé duše*.

114. *Janu Ev. Purkyni v Praze 17. února 1854*

str. 51

Orig. neznám, opis v NM.

Hansman – Leopold Hansmann (1824–1863), novinář a význačný představitel české vesnické povídky realistické (pseud. Antoš Dohnal); *mladý pan Čelakovský* – botanik Ladislav, viz l. 106.

115. *Václavu Hankovi v Praze 24. února 1854*

str. 52

Orig.: 1 dvojl., 8°, příloha 1 lístek, na 4. str. dvojl. adresa.

nebudete moct z knihovny – t. j. musejní, jejímž byl V. Hanka bibliotekářem; *Slávy Bohyni ... druhý díl „Zpěvánek“* – viz l. 113. Na připomeném lístku pod údajem Boženy Němcové jsou L. Hansmannem vyjmenovány žádané knihy:

46. Николая Греча Учебная книга російской словесности.

47. téhož.: Чтенія о русскомъ языкѣ.

59. М. Загоскина: Юрій Милославскій.

74. Карамзина: Исторія государства російскаго.

132. Очерки русской литературы. Сочиненіе Ник. Полеваго.

142. Стихотворенія Александра Пушкина.

Přepis záznamu Hansmannova: Nikolaja Greča Učebnaja kniga rossijskoj slovesnoti. Čtenija o ruskom jazykě. M. Zagoskina: Jurij Miloslavskij. Karamzina: Istorija gosudarstva rossijskago. Očerki russkoj literatury. Sočinenie Nik. Polevago. Stichotvorenija Aleksandra Puškina,

116. *Janu Ev. Purkyni v Praze 22. května 1854* str. 54
Orig.: 1 l., 8°, NM.
dohotovím práci jednu – Babičku; *paní Čermákové* – Josefině, matce
malíře Jaroslava Čermáka, své příznivkyni, viz l. 121.

117. *Václavu Štulcovi v Praze 7. srpna 1854* str. 55
Orig.: 1 l., 8°, pozůstalost V. Štulce, otisk dr. Jos. Šacha, Vyšehrad I.,
1945.

Mencl – Josef Branislav Mencl, viz Seznam adresátů; s *Daňkem* – Josefem, sládkem zprvu v Chlumci nad Cidlinou, nyní v Banské Bystrici; Josef Němec sám o tom napsal v svých Upomínkách starého vlastence (po prvé otištěno za jeho života – zemřel 17. září 1879 v Táboře – v Světozoru 1870, č. 26 a 27: „Právě v tom čase a sice v měsíci červnu vyšel jsem si s přítelem svým D. do liptovské stolice za tou jedinou příčinou, bychom tuto krajinu, krásou přírody nad jiné vynikající, poznali a navštívili lázně v Korytnici. Tuto naši vycházku jsme ale draze zaplatili. Hned po našem příchodu do Liptovského sv. Mikuláše byli jsme žandarmerií co podezřelí ruští agenti v jednom tamějším hostinci zatknuti a pomeškavše několik hodin v žandarmských kasárnách tamějšímu c. k. stoličnímu soudu k dalšímu vyšetřování odevzdáni. Pan c. k. služný, kovaný to Němec ze Slezska, byl s námi brzo hotov, poslal nás jednoduše co vězně v průvodu hejduka do stoliční temnice.“ Teprve 14. dne byli propuštěni. V rozpomínce však Josef Němec poněkud skrelil příčinu svého zájezdu s Daňkem: jeli prohlédnout statek, jež chtěl Daňek koupit. Němec si chtěl odhadem přivydělat. Událost datuje chybně červnem, stala se v červenci; neměl pas a byl stále ještě ve vyšetřování. B. Němcové nepsal, protože „seděl“, třeba ve vězení nikoli nepříjemném. (Miloslav Novotný, Z pamětí Josefa Němce, 1928, str. 50.)

118. *Elišce Lamblové do Liběchova z Prahy 22. srpna 1854* str. 56
Orig.: 1 dvojl., 8°, v majetku pí Marie Herlesové v Praze.
v Liběchově – v Liběchově, severozápadně od Mělníka; *leda s panem bratrem* – Dr Vilémem Dušanem Lamblem; *Božence* – dceři MUDr Václava Staňka?; *v Kinské zahradě* – zahrada Kinských na Smíchově; *Marie* – Votová; *Panu bratru* – některý jiný bratr než Vilém.

119. *Antonínu Markovi do Libuně u Jičína z Prahy 25. srpna 1854* str. 58
Orig.: 1 dvojl., 4°, NM. Na str. 4 přípisek MDr Václava Staňka.
Revoltär, Panslav – Revolucionář, Vseslovan, přítel Havlíčkův; jeho žena, spisovatelka – před r. 1848 známá jako nepřítelkyně vlády – čes-

kými idejemi nadšená — má na něho velký vliv; vychovávají děti jenom česky; *Umtriebe* — pletichy, rejdy; *k p. Fialovi* — Josef Fiala byl vrchní zahradník ve Společenské zahradě v Praze II, na Slupi; *napsala jsem povídku delší* — Babičku; *páter Štulc* — viz Seznam adresátů; *Hölzel*, Eduard — r. 1844 založil olomoucký nakladatelský a knihkupecký závod; *službu společnosti* — tak jí chtěli pomoci její četní známí lékaři, byla by dostávala 3 zl denně! *Kempen* — viz pozn. k l. 109. MDr Václav Staněk, dávný a věrný přítel B. Němcové, doprovodil tento prosebný list vřelou přímluvou na 4. str. dopisu; jmenuje ji tam ušlechtilou duší a nešťastnou paní.

120. *Aloisu Vojtěchu Šemberovi do Vídně z Prahy 26. srpna 1854* str. 61
Orig.: 1 dvojl., 8°, NM.

Daněk — viz l. 117; *dovolení* — Josef Němec byl konfinován, nesměl se z Ďarmot hnout bez úředního souhlasu; B. Němcová zde píše nepřesně: Němec jel s Daňkem bez povolení; *dvorec* — viz pozn. k l. 117; *Havlovu podobiznu* — Karla Havlíčka Borovského; *moje listy* — nemáme do této doby zachováno nic z listů, jež psala B. Němcová Josefu Němci na Slovensko; *zur Verbreitung* — aby šířil panslávské (všeslovanské) ideje; *jednu novellu* — Babičku; *Pospíšil* — Jaroslav (viz Seznam adresátů) odmítl vydat Babičku, ale nakonec ji přece jen vydal; *k pni Hanušové* — Lauře, ženě prof. I. J. Hanuše; *k panu Kempenovi* — viz pozn. k l. 109; *v společenské zahradě* — viz pozn. k l. 119; *přátelství Kl...* — F. M. Klácela; již 20. listopadu 1853 psal MDr Jan Helcelet z Brna do Prahy I. J. Hanušovi: „Sv. Duch (Klácel) jaksi se už celkem od ní odvrátil, aspoň z politické opatrnosti jaksi se jich štítí“; *pni Šafaříková* — Julie, choť Pavla Josefa Šafaříka; *z Vídně* — měla tam syny, viz l. 145.

121. *Josefině Čermákové v Praze v srpnu 1854* str. 64
Orig.: 1 l., 8°, Koncept. NM.

Nedatovaný list kladu sem podle největší pravděpodobnosti a podle údaje v l. 123. Záhoř jej zaznamenal na konci svého Soupisu a datoval jej: Asi II. polovina let padesátých. Překlad: Milostivá paní! Za podporu, již se mi Vaší dobrotou dostalo ve výši 25 zl konvenční měny, vyslovuji tímto svůj nejvroucnější dík, jak oběma lidumilným dámám, paní z Ladenburku a paní z Wagnerů, tak i Vám, milostivá paní, již ještě nadto vyslovuji svůj nejsrdečnější dík za šlechetnou přímluvu. V nejhlubší úctě a s uctivým políbením ruky jsem milostivé paní oddaná B. N.

122. *Hanuši Jurenkovi do Břežnice z Prahy 27. srpna 1854* str. 65
Orig. zachován není, po prvé jej bez udání adresáta otiskl v úryvcích

Jan Erazim Sojka, Naši mužové, 1862, 532 d. G I 272 označila adresáta: *Neznámému adresátovi*, Záhoř: *Neznámému adresátovi (H. Jurenkovi?)* Neznáme jinou osobnost, již by bylo možná jmenovat s větší pravděpodobností jako adresáta, Hanuš Jurenka jako student mediciny a přítel Václava Čenka Bendla náležel k fričovskému okruhu almanachu „Lada Niola“ (1854) a byl i přítelem J. E. Sojky. Datace Sojkova je bezpečná podle souvislosti údajů tohoto listu na př. s listem A. V. Šemberovi z 26. srpna 1854 (l. 120); *Duch Národních novin* – soubor statí K. Havlíčka, vydaný r. 1851; „*zur Verbreitung panslavistischer Tendenzen*“ – aby šířil všeslovanské ideje; *od Kateřinské věže* – věž kateřinského kostela v Kateřinské ulici na horním Novém městě bylo vidět z okna bytu B. Němcové v Ječné ulici; *Frič* – Josef Václav; *Sojka* – Jan Erazim (1826 až 1887), novinář, člen radikálního křídla v revoluci r. 1848, neúspěšný redaktor *Jasoně* (1859) a *Posla míru* (1862), skončil jako vládní úřední redaktor Tiskové kanceláře ve Vídni; *Nevěsta z Abydu* – báseň lorda Byrona; *Vaše laskavost* – k svému almanachu Lada Niola chtěla družina J. V. Friče připojit jako frontispic portrét B. Němcové, vyrytý podle olejového portrétu Josefa Hellicha, vytvořeného r. 1845 pro MDr Václava Staňka, strýce Fričova; místo portrétu B. Němcové byla pak do Lady Nioly dána jako frontispic rytina jakési dívky s titulem *Marie; einer regierungsfeindlichen Person* – osoby nepřátelské vládě.

123. Aloisu Vojtěchu Šemberovi do Vídne z Prahy v září 1854 str. 68
Orig.: 1 dvojl., 4°, NM.

Nedatovaný dopis, dataci naznačuje údaj B. N.: *Když jsem do Prahy přijela, na druhý měsíc bude rok* – r. 1853 se vrátila B. Němcová těsně před smrtí Hynkovou, před 19. říjnem; *číslo domu* – t. j. domu; *dva pánové* – sbírka byla podnícena Josefem Wenzigem, spisovatelem a ředitelem vyšší reálky v Ječné ulici, kam chodili synové B. Němcové Hynek a Karel; *matka to malíře Čermáka* – Josefina Čermáková, viz l. 116; *bylo mi doručeno 25 f.* – podle tohoto údaje datují list psaný Josefíně Čermákové (l. 121); *šlechetný člověk* – přiložený peníz nebyl dar A. V. Šembery, nýbrž vídeňského Čecha Petra Bílky (1820–1881), pedagoga, majitele soukromého vychovatelského ústavu; *jako mi byl Matouš* – F. M. Klácel, viz l. 120; *Fišerovic* – rodina přítelkyně Klácelovy Míny Fischerové; *Veruna* – sestra a hospodyně F. M. Klácela; „*Prämiensbibliothek*“ – soubor knih, jež se dávají žákům jako prémie, odměna za prospěch a mravy; *prof. Jarische* – M. Gebauerová (G I 279) čtla chybně Lorsche; v ČS je dochován dopis Eduarda Hözlzla z 11. září 1854, omezený a tupý, jenž nám prozrazuje, proč nemohla Božena Němcová vyhovět nakladatelovým zjištěným přáním, omlouvajícím se nekulturností

Moravy; *Náš Pospíšil* – Jaroslav (viz Seznam adresátů), vydával nyní po druhé Národní báchorky a pověsti, vyšlo jich 14 sešitů v l. 1854–1855; *mezi sedláky okolo Domažlic* – viz Listy I., 78, 96, 222; *S tou novellou* – s Babičkou; *Matice* – Matice česká, spolek pro vydávání laciných českých knih při Českém museu; *v Lumíru* – Zpomínky z cesty po Uhřích, Lumír 1854, str. 17 d., viz Spisy B. N. v Knihovně klasiků, X.; *Mám mnoho... písní..., malý slovníček* – viz Spisy B. N. tamže, sv. XVI.; *do Havla* – den sv. Havla, 16. říjen, byl stěhovací termín.

124. *Antonínu Markovi do Libuně z Prahy 6. září 1854* str. 72

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM. Na str. 4 adresa.

Pan páter Štulc – Václav Štulc, tehdy katecheta Akademického gymnasia; *pni Petrovičová* – dcera Josefa Jungmanna Kateřina, provdaná po druhé za srbského prof. Petroviče; *syn Jožinek* – Josef Lauermann, syn z jejího prvního manželství, se r. 1877 oženil s Annou Mikschovou, spisovatelkou Annou Lauermannovou, a zemřel r. 1907.

125. *Josefu Němci do Ďarmot z Prahy 14. listopadu 1854* str. 74

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS.

Datum četl Vincenc Vávra (Kor. a záp. B. N., 1903, 209) 24./11; *byt* – nový, pod Emauzy v ulici Na Hrádku, č. pop. 1378; *Karla mám... naproti* – ve Společenské zahradě Na Slupi; *tamodtud bylo take daleko* – z bytu v Ječné ulici; *Kuřáků* – měli v Podskalí dřevařskou ohradu, Karel Kuřák měl za ženu Marii Hlavsovou a jejich vnučku si vzal za ženu syn Jos. V. Friče Dr Josef Jan Frič; *Uspořil si chudák* – B. Němcová v rozrušení bez označení, o koho jde, přechází od Josefa Fialy k synu Karlovi; *od Pospíšila* – honorář za II. vydání Národních báchorek a pověstí; *za novellu* – Sestry v Ladě Nirole; *pan redaktor* – Josef V. Frič; *do Perlí* – do almanachu Perly české, vydaného r. 1855 Sborem Musea Království Českého pro vědecké vzdělání řeči a literatury české za redakce musejního bibliotekáře Antonína Jaroslava Vrtátka (viz Seznam adresátů); B. Němcová zde otiskla povídku Karla, obrázek z okolí domažlického, a pohádku O báčovi a šarkanu s pseudonymem Štěpán Danieli; *Babičku* – dokončila B. Němcová zde na Hrádku; *Nakladatele už mám* – Pospíšil si přece jen konečně dal říci; *K Spottovi* – k MDru Janu Špottovi (1813–1888), docentu vodoléčby na pražské universitě; *Věžnická* – žena domácího Němcova v Ďarmotech, tamního lékaře (viz l. 108); *báchorky Garbové* – pro ženu bohatého obchodníka a majitele vinic v Ďarmotech; *k Plenerovi* – Ignáci šlechtici P., někdejšímu vrchnímu finančnímu radovi pražskému, r. 1854 dvornímu radovi v Prešpurku a přednostovi v zemském finančním úřadu; *Havličková* – Julie,

žena K. Havlíčka; *s dcerou Zdenkou*; *Jaroš* – František, švagr Havlíčkův, vlastenec, povoláním pokryvač; *až se ... princ narodí* – to byl zvyk monarchů, že propouštěli vězně – zejména politické – při takové rodinné a státní slávě, císař František Josef I. r. 1854 pojal za manželku Alžbětu, princeznu bavorskou; *s tou spojenou armádou* – s Turky se proti Rusku ve válce krymské spojili Francouzi a Angličané i Rakousko; *že jsou tluchubové* – totiž novináři těch čtyř spojenců; *Napoleon III.*; *Mikuláš* – vládl 1822–1855; *ten almanach* – opět myšlenkový skok od Perel českých k Ladě Nirole; *Koledu* – jde o Koledu, kalendář Moravské národní jednoty na r. 1853, kde otiskla B. Němcová povídku Baruška; *Mencl* – Josef Branislav M., viz Seznam adresátů; *žádné slovíčka* – pro rukopisný slovník slovenský, jenž se dochoval v pozůstalosti B. Němcové (otisk: ve Spisech B. N. v Knihovně klasiků sv. XVI.); *Marie* – Votová; *Lambl* – Dr Vilém Dušan.

126. *Jaroslavu Pospíšilovi v Praze 17. listopadu 1854* str. 78
 Orig.: 1 l., 8°, NM.
za báchorky – za II. vydání Národních báchorek a pověstí.

127. *Josefu Václavu Fričovi v Praze 17. listopadu 1854* str. 79
 Orig.: 1 l., 8°, Archiv J. V. Friče, NM.
honorár – za příspěvky v almanachu Lada Niola, t. j. za povídku Sestry, otištěnou s pseudonymem Ludmila z Hrádku, a za pohádku O dvanácti měsíčkách; *Bendla*, Václava Čeňka (1833–1870) – viz Seznam adresátů.

128. *Antonínu Jaroslavu Vrtátkovi v Praze před 18. prosincem 1854* str. 80
 Orig.: Navštívěnka, na líci faksimil podpisu: Božena Němcová. NM.
Nedatovanou navštívěnku klade Záhoř až za další dopis z 18. prosince, domnívám se však, že zde posílá B. Němcová „kousek rukopisu“, kdežto 18. prosince už celý „slíbený rukopis“. *Marie* – Votová; *prosbu* – o zálohu; *kousek rukopisu* – povídky Karla pro Perly české, almanach redigovaný A. J. Vrtátkem; nemůže jít o jiný rukopis (o Babičku nebo o Pohorskou vesnici), protože B. Němcová na redaktorovi a na musejním funkcionáři žádá zálohu!

129. *Antonínu Jaroslavu Vrtátkovi v Praze 18. prosince 1854* str. 81
 Orig. nezvěstný, podle Záhoře: Městské museum v Praze. Otisk: G III 266.
rukopis – povídka Karla pro Perly české; *V dialogu vesničanů* – Chodů.

130. *Hanuši Jurenkovi do Břežnice, konec r. 1854*

str. 82

Orig. není dochován, o listu platí totéž jako o l. 122; otiskl jej ve výňatcích J. E. Sojka v *Náших mužích*, str. 511 d. Záhoř jej datuje: 1855. *Asi o prázdninách?*, ale J. E. Sojka říká výslovně (str. 511): „*Duše moje,*“ *píše Božena r. 1854...*“ A protože musíme předpokládat, že Sojka měl před očima její autograf, není příčiny, abychom se tohoto údaje vzdávali; G I 286 zařadila tento fragment rovněž před vánoce 1854. *Am See—*:

NA JEZERU

Jezero hučí, mlhy jdou
jak duchů řady ke skalám;
poslední slunce polibek
krvavě vlny uspává.

Mé duše věrný obraze,
ty šedá vrbo zdrásaná,
chladný svět kolem nechápe,
co říkáš v nitru planoucím.

Na skalní stráni vrba tkví,
zelený vlas jí vichr rve,
tak dlouho samotna tam je,
květ spadlý jí proud odnáší.

Mně, zašlá léta, vraťte se,
májová noci přešlých let,
mně navrát se, mně navrát se -
vrať mrtvé mé, vrať štěstí mé!

(Přeložil M. N.)

Aber stell dich... — Ale stoupni si přece rovně, nestůj tak shrbeně, a nevytahuj pořád nos nahoru, hloupá důro!; *Jdi, Běto má* — B. Němcová se jmenovala Barbora, doma jí říkali Bety; *historii Jenovefy* — lidové čtení, oblíbené a často přetiskované, o vévodkyni brabantské Jenovefě, jež byla svým mužem odsouzena k smrti pro nevěru; ale kat se nad ní smíloval a nechal ji uprchnout, a ona pak žila dlouho v lesním úkrytu, až ji konečně její muž na lovu zastihl a přesvědčiv se o její nevině vzal ji opět k sobě; *do Chválkovic* — r. 1830 do Chválkovic do rodiny panského obročního Augustina Hocha; *k učitelovi* — Augustinu Purmovi, jenž ji už předtím v České Skalici učil jako školní pomocník v l. 1824–1826; *nebylo mi ještě zcela třinácte let* — bylo jí toliko deset, v třinácti letech se už vracela z chválkovické výchovy.

1855

131. *Anně Hlavsové v Praze 17. ledna 1855*

str. 86

Orig. je nezvěstný, podle G I 344 a podle Záhoře byl v majetku p. Hedrlína v Novém Městě nad Metují.

od Friče, Josefa Václava — doplatek za příspěvky v *Ladě Niole*; *pantí sestře* — provdané Kuřákové, viz l. 125.

132. *Janu Ev. Purkyňovi v Praze 13. března 1855* str. 87
 Orig. nezvěstný, otisk G I 293.
Naturstudien – Pojednání o přírodě.
133. *Jaroslavu Pospíšilovi v Praze 26. března 1855* str. 88
 Orig.: 1 dvojl., 8°, NM. Na str. 4 adresa.
134. *Aloisu Vojtěchu Šemberovi do Vídně z Prahy* str. 89
 4. května 1855
 Orig.: 1 dvojl. a 2 ll., 8°, NM.
pana Vrtátka – Ant. Jaroslava, musejního bibliotekáře; *pan Doležálek* – Jan Emanuel (1780–1858), vídeňský hudební pedagog a skladatel, horlivý podporovatel českého písemnictví; *o pravém dárci* – byl jím Petr Bílka (1820–1881), majitel hudebního výchovavacího ústavu, jak nám prozrazuje list B. Němcové A. V. Šemberovi z 10. června 1855, viz l. 123 a 137; *čtány bývají* – policejní censurou; *pan Vosláček* – jméno se vyskytuje už v dopisu Josefa Němce Boženě Němcové z 11. ledna 1855: *Mohla bys přece tomu Šemberovi psát, aby se tam alespoň poptal, je-li to ve Vídni, a co se s tím asi stalo; to by se mohl lehko dovědět od Vosláčka. V Perlích* – českých, povídka Karla; *Hanuš Kolovrat* Kravský (1795–1872) – viz Seznam adresátů.
135. *Jaroslavu Pospíšilovi v Praze 23. května 1855* str. 94
 Orig.: 1 dvojl., 8°, NM. Na str. 4 adresa.
do „Obzoru“ – Obzor. Listy pro národopis, dějepis, veřejný život, literaturu a umění, zvláště nynějška a vlasti; redigoval jej s pomocí K. J. Erbeny, Karla Štorcha, Václava Zeleného a jiných sám nakladatel Pospíšil; B. Němcová zde nic nepublikovala; *po panu Jurenkovi*, Hanuši – viz Seznam adresátů; *Nebeskému* – Václavu Bolemlíru (1818–1882), básníku, redaktoru Časopisu Českého musea, jednomu z prvních pražských přátel B. Němcové; ani v Musejníku nic tehdy nevyšlo z pera B. Němcové.
136. *Janu Helceletovi do Brna z Prahy 4. června 1855* str. 95
 Orig.: 1 dvojl., 8°, v majetku MgPh Mojžíra Helceleta v Brně.
 Dopis je datován v levém horním rohu první stránky 4/6 56, snad je to chybná datace pozdější, adresátova, podle zmínky o sešitovém vycházení Babičky může být dopis jen z r. 1855; snad jenom v roce (56) bylo připsáno J. Helceletem; *že práci moji nepřijmete* – jde o povídku Drotáři, napsanou pro moravský kalendář Koledu, redigovaný Helceletem, neotištěnou, rukopisně nám nedochovanou, ale jistě námětem

blízkou pozdější Pohorské vesnici; *Bellmann* – Karel, vydavatel měsíčníku *Erinnerungen*, kde r. 1858 vyšla *Babička* v německém překladě Jana Ohéřala a s ilustracemi (dřevoryty) podle kreseb bratří Mánesů; vydal také Josefa Franty Šumavského nedokončený *Slovník jazyka slovan*ského šesti hlavních nářečí a vydával dobrý kalendář Českomoravskou pokladnici; *Hynek* – prof. I. J. Hanuš; *Po Hynkové smrti* – po smrti syna Hynka; „*Drotaři*“ – *co jsem chtěla vám poslat* – B. Němcová dostala odmítnutí redaktorů *Koledy*, aniž viděli rukopis, stačilo jim, že byl tentýž námět už předtím zpracován v práci otištěné v konkurenčním kalendáři *Moravanu*.

137. *Aloisu Vojtěchu Šemberovi do Vídně z Prahy 10. června 1855* str. 98
Orig.: 1 dvojl., 8°, NM.

Záhoř udává datum 16. června, G I 307 shodně se mnou čte 10. června; *pana Bílka* – t. j. Petra Bílku, viz l. 123 a 134; *Pan Erben* – Karel Jaromír, psal 27. dubna A. V. Šemberovi: *Nemohu k ní dojít, abych se jí na to zeptal; vím totiž, že ona pod přísnou dohlídkou jest, a že se na každého pozor dává, kdo k ní přijde. Ona to ví také, a přitom přece tak neopatrná jest, že návštěvy ráda přijímá. – radno-li jít k ruskému vojsku co lékař* – B. Němcová se ptá ze zájmu o Hanuše Jurenku, jenž chtěl zkusit štěstí na Rusi; *u paní Jirečkovy* – dcery Pavla Josefa Šafaříka Boženy, provdané ve Vídni za Josefa Jirečka, literárního historika, úředníka ministerstva kultu a vyučování; *Od Matouše* – F. M. Klácela (viz l. 120).

138. *Manželům Proškovým do Uher z Prahy po 11. červenci 1855* str. 101

Orig.: přípisek tužkou na žluté obálce jednoho ze sešitů „*Babičky*“, maj. ing. K. Zitty. Sdělení Proškovým je těžko čitelné, při vazbě oříznuté.

Nedatované sdělení datuji podle data vydání „*Babičky*“, jak je zaznamenává účet J. Pospíšila.

139. *Jaroslavu Pospíšilovi v Praze před 13. červencem 1855* str. 102

Orig.: navštívenka, na líci faksimil podpisu Boženy Němcové, ČS.

Nedatovanou navštívenku datuji podle dochovaného účtu J. Pospíšila s údajem o výtisku poslaném 13. července 1855 *panu Šumavskému* – Josefu Frantovi Šumavskému (l. 109).

140. *Jaroslavu Pospíšilovi v Praze 21. července 1855*

str. 103

Orig.: 1 l., 8°, papír modrý. NM.

Záhoř četl datum 21. června; G I 311 čtla shodně se mnou, datum vyplývá z předešlých dvou listů; *dodatek* – honoráře za *Babičku* a za II. vydání *Národních báchorek* a pověstí.

141. *Kateřině Jeřábkové v Praze 1. srpna 1855*

str. 104

Orig.: 1 l., 8°, NM.

Záhoř udává adresátku chybně *Kamile Jeřábkové*, G I 311 jenom *Jeřábkové*; — *prací do dvou sešitů* — jde o připravovanou Pohorskou vesnici; vyšla r. 1856 v III. a IV. svazku II. ročníku Biblioteky českých původních románů historických i novověkých.

142. *Hanuši Jurenkovi do Břežnice z Prahy v létě 1855*

str. 105

Orig. nedochován, o otisku platí totéž jako o l. 122. Záhoř datoval 1855. *Asi o prázdninách?* a zařadil za l. 144: G I 318 zařazuje za list Karlovi z 11. září 1855. Původní otisk Jan E. Sojka, *Naši mužové*, 1862, str. 502 d.

zámek — někdy pánů Dobřenských; *za burgfrajli* — za hradní slečnu; *čáp* — Dobřenských měli v erbu čápa; *Pán* — obroční August Hoch; *Aber, August, ...* — „Ale, Auguste, vždyt je to dobré, jen jez.“ „Rád věřím, milá Nety, ale nemám chuť“; *Měli tři děti* — Alfreda, Viléma a Kateřinu. B. Němcová se s nimi setkávala i v pozdějším životě. Alfred byl stavitelským asistentem v Prešpurku, Vilém císařským inspektorem při vídeňském dvoře, Katy byla provdána za obecního úředníka vídeňského; *Clauren*, vl. jménem Karl Gottlob Heun (1771–1854), německý frivolní romanopisec; *Van der Velde*, Franz Karl (1779–1824), nevýznamný německý romanopisec; *Tromlitz*, vl. jménem Karl August Friedrich von Witzleben (1772–1839), historický německý povídkář; *Schillerovy dramy* — dramata Friedricha Schillera; *Leopold Weisflog, starší písař* — o nich obou (Leopold, Anton K) viz Životopisné poznámky a Aforistické poznámky B. Němcové (Spisy B. N. v Knihovně klasiků, sv. XVI.); *Geh ins Kloster* — citát z Heinricha Heina, milovaného básníka Boženy Němcové, z jeho Romanzera (1846–1851), z básně Alte Rose: Geh ins Kloster, liebes Kind, oder lasse dich rasieren: Jdi do kláštera, milé dítě... nebo se dej oholit...

143. *Janu Ev. Purkyni v Praze 4. srpna 1855*

str. 110

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM. Na str. 4 adresa, červená pečeť s frakturóvými písmeny B. N.

paní hraběnka — Eleonora z Kounic, dedikace je v knize vytištěna; *smlouvu s Jeřábkovou* — viz l. 141; *hraběnka něco dá* — dala pak B. Němcové šest tenkých stříbrných lžiček; *první dluh* — viz Listy I., 168, dopis z 6. června 1851; *Waverley* aneb Tak tomu bylo před šedesáti lety; *Walter Scott* (1771–1832), anglický básník a prozaik, proslavený kdysi svými historickými romány.

144. *Hraběti Hanuši Kolovratu Krakovskému před 27. srpna 1855*

str. 112

Orig.: 1 l., 8°, koncept, ČS.

Nedatováno, datuji podle dne začátku slovenské cesty B. Němcové. Překlad: Vysoce urozený pane hrabě! Vašnostin dobrotivý dopis s přiloženými 250 zlatými jsem dostala a vyslovuji Vám zde svůj nejvroucnější dík. V nejbližších dnech se vydám na cestu do Slovenie [na Slovensko] a vynasnažím se, pokud stačí mé síly, abych využila této cesty na prospěch písemnictví svého národa a abych tak Vaši urozenost přesvědčila, že Vašnostina dobrotivá podpora a milost nebyla poskytnuta ženě toho nehodné. S výrazem nehlubší uctivosti a úcty Vaší [Hochgeboren, urozenosti, už není dopsáno].

145. *Josefu Němci do Prahy z Vídně 29. srpna 1855*

str. 113

Orig.: 1 dvojl., a 1 l., 8°, ČS.

k tetě – Kateřině, provd. Beyerové, sestře Jana Pankla; *Toník* – syn Beyerových; bydlili na Nové Vídni č. 767; *k Šemberovi* – Aloisu Vojtěchu; *Rybička* Skutečský, Antonín (1812–1899), rada vrchního soudu zemského ve Vídni, český historik a literární historik; *Bruck*, Karl Ludwig (1798–1860), Němec z Porýní, zprvu rakouský ministr tržby, živností a veřejných budov (1848–1851), pak ředitel rakouského Lloydů a vyslanec v Cařihradě, od r. 1855 ministr financí, šéf resortu, v němž sloužil Josef Němec; *ah Sie kommen...* – ach, vy přicházíte ve věci vyšetřování vašeho muže, to je mrzutá historie, že se to tak dlouho vleče, ale já už to popohnal. – Ano, já za to nemohu, za mého vedení nebude jistě žádné vyšetřování trvat dlouho, jsem nepřítel dlouhého úřadování, ale já mám tento referát teprv osm dní, neznám tedy tu historii ještě tak důkladně, ale viděl jsem, že to už trvá dvě léta, a proto jsem to popohnal a dokonce stanovil lhůtu. – Co se vás týče, to sem nepatří, zasluhuje to jen chvály, když si zlepšujete živobytí psaním nebo nějakým zaměstnáním, mohl by být jen váš muž volán k odpovědnosti, kdybyste se míchala do politiky a psala, ale ani jeho by nebylo možná trestat. Ostatně se váš muž choval trochu neopatrně v roce 1848, to jsem vypožadoval ze všeho, co jsem o tom slyšel v zasedání, – ten rok byl zkušební kámen pro vládu, tehdy viděla, co je pro ni zrna a co pleva, – ostatně buďte ujištěna, že nic nedám na klepy a malichernosti. Mohl jsem vše zhlédnout zblízka, vím, že co za něco stojí, zůstalo vládě věrno, – ale nyní musí přestat všechny ty manie, čecho-maďaro- a všechny manie, nyní jsme Rakušáci. – Proč nedělá zkoušku z nauky o zboží, má teď nejlepší příležitost a nejvhodnější dobu, – neboť musím vám říci – v někdejší postavení se už nevrátí, ostatně by mu to nebylo nic platné, neboť vrchní

komisaři zaniknou. — Ať tedy dělá zkoušky, aby ho mohlo být použito někde jinde v celnictví. — *das wundert mich* — to se divím, že ho pustili do Prahy, když to není skončeno. — U pana ministra nejste nic platna, nemůže nic udělat, nic povědět, dokud mu to nebude dáno k rozhodnutí, — neví o tom pranic. Mohla byste to popohnat jen v Prešpurku, ačkoli jsem vám dal lhůtu. Jděte, to je rozumné, Plener (viz l. 125) je spravedlivý člověk, zná poměry v Čechách, a uvidí-li v tom nějakou nesprávnost, bude jistě spravedlivý. Co se mne týče, buďte ujistěna, že budu spravedlivý a že to u sebe nenechám ležet celý týden. Váš muž at dělá zkoušku, neboť to vám říkám, bude muset z úřadu. — *katrolírované kalhoty* — kostkované, v nich nakreslil Neuwalla Soběslav Pinkas, katurista Havlíčkova satirického časopisu Šotka, r. 1849 (č. 4, str. 15); *vyhledám...* Hocha, Viléma, staršího syna chvalkovického obročního, viz l. 142; *cholera* — tato podrobnost pomáhá podepřít naši dataci lístku poslaného ve Vídni Vojtěchu Šafaříkovi (l. 146), kde se rovněž mluví o choleře; *do Ouval* — do místa u Prahy; *Marii* — Votovou, služebnou.

146. *Vojtěchu Šafaříkovi ve Vídni 30. srpna 1855*

str. 117

Orig.: navštivenka, psáno tužkou, na líci faksimil podpisu B. Němcové, NM.

Nedatováno, Jan Kabelík a Záhoř datují shodně 29. srpnem 1855, ale B. N. odjela z Vídně 1. září, viz l. 147, zmínka o choleře vročuje list do r. 1855; G I 182 vložila tuto navštivenku do roku 1850, „kdy, podle domnění, Němcová meškala ve Vídni“, ale dodala, že může být i z roku 1852, „kdy jela v srpnu přes Vídeň do Uher“. *Nová Vídeň číslo 767* — byt sestry Jana Pankla Kateřiny, provdané Beyerové.

147. *Josefu Němci a dětem do Prahy z Ostrihomu 2. září 1855*

str. 118

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS. Dopis má cizí pozdější korektury.

do Direkce — na finanční ředitelství; *Plener* — viz l. 146; *jistého Vlka* — Jana (1822–1896), rodáka z Telče, právníka, básníka (Husitská, Přijde jaro, přijde), revolucionáře z r. 1848, úředníka u soudů na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku, od r. 1861 notáře ve Znojmě, soubor jeho veršů vydal r. 1926 Miloslav Hýsek; *Protokolsadj. u Oberlandsgger.* — adjunkt v protokolu vrchního zemského soudu; *Alfred Hoch* — mladší syn chvalkovického správce Augusta Hocha, viz l. 142; *do Pálfového domu* — do Pálffyovského domu; *Šla jsem hned ráno* — následují dojmy z Ostrihomu; *Kati* — *Wilem* — Kateřina, Vilém, děti chvalkovických Hochových; *U Dorinky* — u Dory Hanušové, dcery prof. I. J. Hanuše; *Chlapci jeli do Nymburka* — ke komu Karel a Jaroslav jeli, nevíme, ale

přátel měli Němcovi v Nymburce z dob tamního pobytu dost; *do Hájnik* – nedaleko lázní Sliache.

148. *Josefu Němci do Prahy ze Sliache 4. září 1855*

str. 121

Orig.: 1 dvojl. a 1 l. 8°, ČS. Dopis neúplný.

jako Slotův – Jiří Slota-Rájecký, katolický kněz, profesor gymnasia v Banské Bystrici; *Záborský* – správně Štefan Záhorský, katolický farář v Hájnikách, B. Němcová od něho měla stravu; *Rárusovic* – viz l. 102; *kamerální* – zemské; *růžky* (slovensky) – rohlíky; *žušpeisy* – příkrmy; *Čába* – Békés Csába, město v župě Békéšské, východně od řeky Tisy; *Sohler Komitat* – Zvolenský komitát; *Buč* – Budča, západně od Zvolena; *S tím kalendářníkem* – s Leopoldem Hansmannem, jenž redigoval kalendář „Nejnovější moravsko-slezský přítel“; *a co Vaš.* – Vašek, t. j. Václav Čeněk Bendl; *Pan Trojan* – Fr. Břetislav (1816–1883), nástupce M. Rárusa; v *Radváni* – jižně od Banské Bystrice; *Manes* – Josef, jenž vytvořil slavnou obálkovou kresbu na Slovenské pohádky B. Němcové; *Braxatoris* – Ondřej Sládkovič, vl. jménem Braxatoris (1820–1872), viz Seznam adresátů; *od Šem.* – od A.V. Šembery; *o nocley* – o nocleh; *Slabý*, Matěj – fiškál v Breznu, pak advokát v Banské Bystrici; *Bodrousky* – viz l. 102; *Dr Zechentnerovi* – vlastně Zechenterovi, Gustavu K., viz Seznam adresátů; *Chaloupka* – Samo Chalupka (1812–1883), viz Seznam adresátů; *z Břežna* – z Brezna nad Hronem; *Bátouce* – Bátovce, jižně od Banské Štiavnice; *Josef Fiala*, správce Společenské zahrady na Slupi v Praze II; *ať si to nechá* – ať si syn Karel peníze schová; *do Sagan* – do Zaháně, kde u vévodkyně Dorothey Talleyrandové sloužila Karlova babička a kde bývali i Michenetovi, viz l. 182; *Lednice* – obec na Moravě na řece Dyji u Břeclavě, se zámekem a sbírkami; *s Marií* – Votovou.

149. *Josefu Němci do Prahy ze Sliache 8. září 1855*

str. 126

Orig.: 1 dvojl. a 2 ll., 8°, ČS.

v Rybárech – vsi u Hájniků; *V Ljeskovcech* – Lieskovec u Zvolena; *Lambl* – MDr Vilém Dušan; *Paní Jungmannová* – vdova po Josefu Jungmannovi Johana, roz. Světecká, zemřela 3. září 1855; *Kodymová* – choť MDr Františka S. Kodyma, spisovatele a přírodopisce; *bujáček* – býček; *gazdoustvo* – gazdovstvo, hospodářství; *medokyš* – medokýš, kyselka; *volačo* – něco; *po hradskej* – po státní, tehdy císařské silnici; *mutná „mrchavá“* – kalná, špatná; *z Kríže* – Sv. Kříž nad Hronem, západně od Zvolena; *driečna* – urostlá; *klianiciú* – klanici; *Jelena nech* – Alois Jelen (1800–1857), úředník ministerský ve Vídni, sbormistr, hudební skladatel, Božena Němcová ho zřejmě neměla ráda; *od Vaška* – od Václava Čenka Bendla, viz Seznam adresátů; *diensteifer* – služební

horlivost; *Pepka Sablakova* – viz l. 150, 154; *Gočár* – Ján Gotschár, tajemník M. Rárusa, pak správce gymnasia; *Čulen* – Martin (1823 až 1894), kat. kněz, profesor a pak ředitel gymnasia; *Plošič* – Julius Plošic, kaplan v Banské Bystrici, farář v Selcích; *Francisci*, Ján (1822–1905), pseud. Janko Rimavský, spisovatel; *Slota* – Rájecký, Jiří – viz l. 102; *košjar*, košiar – proutěný koš na záda; *šator*, šiator – kupecký stánek; *Bodrůský* – viz l. 102; *co Rar. bydlí* – Rarusovi, viz l. 102; *Marii* – Votové; *Ližince a Dr.* – sourozencům Elišce a Vilému Dušanu Lamblovým.

150. *Doře Němcové do Prahy ze Sliache 10. září 1855* str. 132

Orig.: 1 dvojl., 12°, ČS.

u Spottů – v rodině MDr Jana Špotta, viz l. 125; *Hanušovic* – rodina Ignáce J. Hanuše; *Dorinku* – dceru Hanušovu, ve Vídni; *Tetka* – vídeňská Kateřina Beyerová, sestra otce B. Němcové Jana Pankla; *Hansmann*, Leopold, viz l. 114; *Zdenka Šemberovic* – dcera prof. A. V. Šembery; *Zuzka* – Jombíková se narodila r. 1848, byla živa ještě r. 1937 (viz Lidové noviny z 23. července 1937); *Vidák* – pes Němcových; *ta hežčí z nich* – Josefina Szablaková, viz l. 149; *lekvar* – povidla.

151. *Karlu Němci do Prahy ze Sliache 11. září 1855* str. 135

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM. Silně poškozeno, na str. 4 je kromě textu adresa: *Karlovi*.

v... novém místě – není známo, kde byl tehdy Karel zaměstnán; *Marii* – Votovou; na str. 137 prázdné řádky naznačují vytrženou a ztracenou část dopisu, jež byla popsána jen po jedné straně; *Lycopodium* – plavuň; *k Hlavsovům* – viz Seznam adresátů; *Kuřá.* – Kuřákovům, viz l. 125.

152. *Elišce Lamblové do Prahy ze Sliache 12. září 1855* str. 138

Orig.: 1 dvojl., 8°, v majetku pí Marie Herlesové v Praze.

jen se zeptejte bratra – Lamblovci (viz l. 156) byli na Slovensku r. 1846 dva, Vilém Dušan a Karel Milan; *medokyš* – kyselka; *baranina* – beraní maso; *žušpeisy* (z něm.) – příkrmy; *panu farárovi* – Záhorskému v Hájnikách, viz l. 148; *bujáčky* – býčci; *že máte Vilímka doma* – Dr Viléma Dušana Lambla.

153. *Josefu Němci a dětem ze Sliache do Prahy 15. září 1855* str. 141

Orig.: 1 dvojl. a 3 strany, 8°, ČS.

20 Sptbr – Septembu, září; *petrenec* – kupa; *dolení země* – proti Horní zemi, Slovensku; *Štefanovič*, Samuel (†1910), darmotský úředník, dříve purkmistr ve Zvoleni, politický spisovatel; *nemá žniku* – nemá vzniku; *Slota* – viz l. 102; *Klá.* – F. M. Klácel; *do sv. Kříže* – Sv. Kříže, viz

l. 149; *Francisci* – viz l. 149; *Plošič* – Plošic, viz l. 149; *Záborský* – správně Záhorský, viz l. 148; *Reusz* – viz l. 102; *o té kritice v Obzoru* – v Pospíšilovu Obzoru byla kritika Babičky na str. 291 až 300; psal ji (Ant. Grund, K. J. Erben, 1935, 221) Karel Boleslav Štorch (1812 až 1868), spisovatel, filosof; *Zelený*, Václav (1825–1875), literární historik a politik; *Malý*, Jakub (1811–1885), konservativní publicista; *v Musejníku* – v Časopisu Českého musea byla příznivá kritika Babičky až r. 1856, spojená s referátem o Pohorské vesnici; *pan Nebeský* – Václav Bolemír, viz l. 135; *brešou* – brechat – štěkat; *Lambl*, *Ližinka* – viz l. 152; *že ten kvartir vezmeš* – Josef Němec nový byt přece jen nevzal, ač v svém listu říká, že byt jako klíčka je připraven, B. Němcová ještě 21. října píše na Hrádek; *vychýren* – proslaven; *Daněk* – sládek Josef Daněk, viz l. 117; *Gočárovi* – viz l. 149; *o pádu Sebastopolu* – Turci ho r. 1855 dobyli spolu se svými spojenci; *Vanderer* – Wanderer, německý deník, který vycházel ve Vídni; *se Španělskem se to zaplétá* – revolucemi republikánů a klerikálů; *Vítězka* – Vítězka Paulová, dcera Břetislava (Františka Jana) Paula, chemika, revolucionáře z r. 1848 a pak policejního konfidenta; jako konfidentka užívala krycího jména Antoinette Zaleski (Záleská), zemřela r. 1855; viz Ot. Matoušek, Slovesná věda IV, 1951, str. 201 d.; *neskotač s Paulovic* – s bratry Vítězčinými; *Pilž* – zahradník, přítel Karlův; *děvčata Čelakovských* – patrně jde o obě mladší, o sedmnáctiletou Ludviku a čtrnáctiletou Marii, koho myslí B. Němcová slečnou, nevím, ač nejde-li o nejstarší, devatenáctiletou dceru Čelakovských Lidmilu.

154. *Josefu Němci do Prahy z Banské Bystrice 19. září 1855* str. 148
Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS.

TOK – je psáno v originálu azbukou; *Francisci* Jan – viz l. 149; *Gemer* (jindy psává B. Němcová Gömör) – župa Gemerská, město Gemer; *Revúca* – u Sliache; *Zechentner* – MDr Gustav K. Zechenter, viz Seznam adresátů; *Selce* – u Starých Hor; *Plošič* – Plošic, Julius, viz l. 149; *u Szablaku* – rodina banskobystrická, s jejímiž dvěma dcerami B. Němcová se spřátelila, jedna z nich se jmenovala Josefa, Pepka Szablaková, o ní čteme v listech B. Němcové několikrát; *Slota* – Jiří Slota Rájecký, viz l. 102; *Čulen* – Martin, viz l. 149; *Krolmus* – Václav, viz l. 106; *Vocel* – Jan Erazim, básník; *Vlček* – prof. banskobystrický, otec literárního historika, univ. prof. Jaroslava Vlčka; *Franta*, Ondřej (†1900) – synovec Josefa Franty Šumavského; *Kořínek* – Josef (1829–1892), gymnasiální profesor v Banské Bystrici, klasický filolog; *Gerometa* (B. Němcová napsala chybně Gerometr) – Ján, (1823–1900), spisovatel a vlastenecký kněz, prof. gymnasia v Banské Bystrici; *Pepka* – Szablaková; *Herma-*

nec — Harmanecu Banské Bystrice, s jeskyněmi a papírnou; *Staré hory* — zde doly na stříbro a měď; *Břežno* — Brezno nad Hronom, zde působil evang. farář Jan Chalúpka (1791–1871); *Korytnica* — lázně u Ružomberku pro nemoci žaludeční a slezinové; *Trojan* — Fr. Břetislav, viz l. 148; *Hattala* — Martin (1821–1903), profesor slovanského jazykozpytu na univ. pražské; *beim Herrn...* odevzdati u pana Rarusa; *od pána mám vyříditi* — od pana Rarusa, viz l. 102; *Marii* — Votovou; *zase na ten* — na tento dopis z 19. září.

155. *Josefu Němci do Prahy z Banské Bystrice 23. září 1855* str. 151
Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS.

Kápusta (správně kapusta) — zelí; *ouce* — ovce; *Reus* — Dr Gustav Reusz, viz l. 102; *dnes v noci mne žandarmerie... hledali* — viz Mil. Novotný, *Nové kapitoly o Boženě Němcové* (dodatek k Boženě Němcové Václava Tilleho, 1940, str. 363 d.); „*Sie können reisen...* — Můžete cestovat, jak a kam chcete, jen si dejte pas, odjíždíte-li, u stoličního soudce vidovat, nic víc, v ostatním vám nemůže nikdo bránit. Ujišťuji vás, milostpaní, to všechno není nic jiného než banskobystřický tlach. I o mně se říkalo, že jsem zavřen u válečného soudu, třebaže mě viděli denně jít do úřadu. Sám promluví s četnickým poručíkem; *dasz ich herumreise...* — že se tu potloukám, abych vyzvěděla, jak lidé smýšlejí; *Vítězka* — Paulová, viz l. 153; *Marii* — Votovou; na konci dopisu je v originálu chybně *já z Bystrice zase sem přijdu* — místo z Brezna.

156. *Josefu Němci do Prahy z Brezna 25. září 1855* str. 155
Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS.

Marie — Votová; *k Štulc.* — k P. Václavu Štulcovi, pro svůj kalendář Poutník měl od B. Němcové rukopis povídky *Chudí lidé*; *hraběnce* — Kounicové; *v institutě Bílkověm* — ve vychovatelském ústavě Petra Bílky, vídeňského vlastence, podporovatele B. Němcové. viz l. 123; *k paní Čermákové* — Josefině, viz Seznam adresátů; „*slobodno?*“ — „volno?“; *Chaloupkovic* — Jan Chalupka (1791–1871), evangelický farář v Brezně, spisovatel; *Lehota* — Horní; *Lehotský Chaloupka* — Samo Chalupka, viz Seznam adresátů; *Lamblové* — Vilém Dušan a Karel Milan r. 1846, viz l. 152; *ballady do Musejníka* — v Časopisu Českého Musea vyšel pak r. 1858 *Starý vaezeň*; *Brežová* — Podbrezová, západně od Brezna; *Dr.* — Gustav Zechenter, viz Seznam adresátů; *Bazuch* — Bacúch u Brezna; *Ch. Lehotský* — Samo Chalupka; *Ferenčík* — Mikuláš Štěpán Ferienčík (1825–1881), žurnalista; *Tisovec* — jihovýchodně od Brezna; *Dr.* — G. Zechenter; *Daxner* — Štěpán (Štefan, 1823–1892) někdejší podžupan stolice gemersko-malohontské, slovenský spisovatel a poli-

tík; *Sv. Ondrej* – západně od Brezna; *Stran žan* – žandarmerie, viz pozn. k l. 155; *várošcapitán* – městský hejtman; *Ližinka* – Eliška Lamblová, sestra Viléma Dušana, viz zde Seznam adresátů; *vyříd'to Dr.* – Vilému Dušanu Lamblovi; *Marie* – Votová.

157. *Josefu Němci do Prahy z Bystrice 18. října 1855*

str. 158

Orig.: 1 dvojl. a 1 l., 8°, ČS.

Dr – Gustav Zechenter; *pan Služný* – pan služný, představený tehdejšího okresního úřadu; *žan* – žandarmerii, viz listy 155–156; *Štefanovič* – viz l. 153; *kuřiplaši* – slovensky kuriplach – větroplach; *bočka* – bečka, sud; *40 f. w. č.* – 40 zlatých wiener čísla, vídeňského čísla; *Gran-Nana* – Estergom-Nana – u Ostrihomě; *Plešivec* – Pliešovce, jižně od Zvolena; *k Proškovi* – viz Seznam adresátů; *k P. Trojanovi* – k panu Trojanovi, viz l. 154; *u Gensdarmeriileitnonta* – u lajtnanta četnictva; *jako knáhňu volákú* – jako kněžnu nějakou; *Đuro Daxner* – Jiří D., tisovecký měšťan a statkář; *Nandrassy* – Matyáš, kupec a poštovní expeditoř; *Chyžné* – u Revúce; *Tomašík* – Samuel Tomášik (1813–1887), evangelický kněz, farář v Chyžném, spisovatel (také hymny Hej, Slované); *koč* – kočár; *Murán* – severně od Revúce; *u jednoho faráře* – Daniela Loučka (Laučka), viz l. 160: „*Naučila jsem se také znát na Píle faráře Loučka...*“; *páter Vlček* – Jan B. Josef (1805–1879), kněz katolický, překladatel řeckých klasiků; *práci pro Jeřábkovou* – Pohorskou vesnici, viz l. 141; *prjadky* – přástevnice; *štavica*, štavica – kyselka; *Františkových lázní* – B. Němcová v nich byla v červenci 1846, viz Spisy B. N., sv. III, Mil. Novotný, Život B. Němcové I.; *Po prvním pošlu hned tu práci* – rukopis Pohorské vesnice; *Katti Hochová* – dcera chvalkovického obročního Augusta Hocha, družka Barunky Panklové z mládí; *Plener* – viz l. 125; *Záповá* – Honoráta Zapová, rodilá z Wiśniowských, Polka, manželka dějepisce K. V. Zapa, i o ní pak dodávala Vítězka policii konfidentské zprávy; *Co se Marii týče* – Votové; *u Amerlinků* – v škole „Budči“ pedagoga Karla Slavoje Amerlinga (1807–1884) v Žitné ulici v Praze II.; *Zap na Hynkovi* – K. V. Zap, historik, byl profesorem Hynkovým na reálce; *geletka* – nádoba na mléko; *Ližinka* – Lamblová, viz Seznam adresátů; *Ins Haus...* Do domu pana Rarusa odevzdati; *číslo nového bytu* – B. Němcová stále myslí, že Josef Němec najal nový byt; nestalo se tak, 21. října (viz str. 162) je opět na listu stará adresa; *když práci sebou nenesu* – dokončený rukopis Pohorské vesnice pro Kateřinu Jeřábkovou (viz l. 158).

158. *Josefu Němci do Prahy z Banské Bystrice 21. října 1855*

str. 162

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS. Znamka s razítkem GRANNANA.

v úterý večer – to bylo 23. října; *ve středu ráno* – 24. října; *když práci sebou nenesu* – rukopis Pohorské vesnice.

159. *Josefu Branislavu Menclovi po 23. říjnu 1855* str. 163

Orig.: 1 l., horní půle 8° listu, NM. Adresáta určují shodně s Václavem Tillem.

Nedatovaný list datuji podle údaje o bytu v Štěpánské ulici, kam se Němcovi – viz adresu udanou v l. 162 – nastěhovali po návratu B. Němcové ze Slovenska; viz i l. 160.

160. *Samu Chalupkovi do Lehoty z Prahy 22. listopadu 1855* str. 164

Orig. nezvěstný, otisk: Listy filologické LV, 1928. Jan Jakubec zde píše: „...prof. Daniel Bothár slibuje, že je [listy tyto] věnuje archivu Národního musea.“ Nestalo se; „*přenášeli jsme se do jiného bytu* – do Štěpánské ulice v Praze II, č. pop. 647; *vysoká porta* – vláda, B. Němcová užila pojmenování obvyklého v Turecku; *Weisung*... – rozkaz, abych se ihned vrátila domů; *Boršod* – Boršodská stolice; *do Musejníka* – viz dále zmínku o Starém vezni; *Rozložná* – u Rožňavy; *s průvodem* – žandarmerie; *Mokrá Lúka* – u Revúce; *Balog* – v okrese Modrý Kameň; *Pokorodza* – Pokoradz u Rimavské Soboty; *Vocel* – Jan Erazim, viz l. 154; *Nebeskému* – Václavu Bolemlíru, viz l. 135; „*starého vezňa*“ – otiskla B. Němcová v ČČM 1858 s poznámkou: Sdělil Samo Chalupka; „*slovníček*“ – slov slovenských, v pozůstalosti B. Němcové se zachoval takový její vlastní slovník rukopisný, originál je v Museu B. Němcové v České Skalici, viz Spisy B. N. (Knihovna klasiků), sv. XVI.; *Lambl* – Vilém Dušan otiskl v ČČM 1848 Slovníček slovenský; *Pila, Louček* – viz l. 157; *Vlček* – viz l. 157; *Krolmus* – viz l. 106; *paní sestře „Frušce“* – choti Sama Chalupky; *na Lamblovci* – na bratry Lamblovce, na Viléma Dušana a Karla Milana, kteří byli na Slovensku r. 1846; *v kletce* – kletce – v klicce; „*korenie*“ – koření, léčivé; *těkvice* – tykve; *radostníky* – koláče ve dnech radosti, o křtinách, o svatbě; *bolestníky* – boží milosti, pečivo dávané šestinedělkám o křtinách; *odpis* – odpověď na dopis.

161. *Hanuši Jurenkovi do Břežnice z Prahy o vánocích 1855* str. 169

Orig. dochován není, známe jen otisk tohoto fragmentu v Naších mužích Jana Erazima Sojky, 548; viz pozn. k l. 122. Záhoř datoval: *Snad koncem 1855, po případě roku 1856. Kennst Du das Land*... – Znáš-li tu zem, kde pomeranče kvetou – tam, tam – citát z Goethovy Písně Mignoiny; *Ich bin die Fürstin*... – Jsem kněžna bláznů... k pití ne – k milování už nikoli mladá, – k utrpení – ano, to by šlo! – k utrpení vyvolená.

162. *Pavlu Dobšinskému do Bystrého z Prahy 31. prosince 1855* str. 170

Orig. dnes nezvěstný, otisk: Slovenské pohľady 1910, 446.

Příloženou knihu – Babičku; *Vocel* – Jan Erazim, viz l. 154; *že se zde vydají v čisté slovenčině* – příprava k edici Slovenských pohádek a pověstí, vydaných pak B. Němcovou u nakladatele Josefa Šálka v l. 1857 až 1858 v 10 svazcích; *z Mokré Lúky, Balogu* – viz l. 160, 179; *Škultéty* – August Horislav (1819–1892), evangelický kněz a básník; *Grimm* – Jakob (1785–1863), německý filolog a vydavatel pověstí a pohádek; o „*Valibukovi*“ – B. Němcová vydala tuto pohádku v Slovenských pohádkách hned jako čtvrtou v pořadí; *Železník* – u Revúce jsou dva Železníky: buď Turčocký anebo Sircký.

1856

163. *Aloisu Vojtěchu Šemberovi do Vídne z Prahy 13. ledna 1856* str. 172

Orig.: 1 l., 8°, VM. Na líci fragmentu je v horním rohu číslice 4; jde tedy o dopis rozsáhlý.

Nedatovaný fragment dopisu zařadil Záhoř na konec října 1855, stejně již před ním G III 272. Oběma unikl dvojí cizí přípisek datace v záhlaví strany první a na konci strany druhé: 13. I. 56. z (*Waarenkunde*) – z obchodní nauky, závorky u německého termínu jsou zde u B. Němcové nezvyklé; *k Skřivanom* – Antonín Skřivan (1818–1887), zakladatel a ředitel soukromé obchodní školy; *Byt jsme změnili* – z ulice Na Hrádku pod Emauzy do Štěpánské ulice; *Píšu nyní povídky* – B. Němcová mluví ještě o Pohorské vesnici, kde je živel chodský spojen s živlem slovenským; *maeso od gaeru* – od gärbu, garbu, ze hřbetu za šíjí, B. Němcová asi slovo špatně slyšela; *perekop* – příkop; *co jsem sebrala slov* – rukopisný slovník v Museu v České Skalici, viz Spisy B. N. v Knihovně klasiků, sv. XVI.; *obrázky a zpomínky z Uher* – vyšly až v ČČM 1858 a 1859, v Poslu z Prahy 1858, v Živě 1859 a v Památkách archeologických 1858–1859; *Rybička* – Antonín (1812–1899), dějepisec, literární historik, úředník ve Vídni, viz l. 145.

164. *Andreji Sládkoviči do Hrochotě z Prahy 20. února 1856* str. 174

Orig. dnes nezvěstný; otisk: Slovenské pohľady 1918.

Hrochová – správně Hrochot, jihovýchodně od Banské Bystrice; *Záhorský* – viz l. 148; *básník „Maríny“* – „Marína“ vyšla v Spevech A. Sládkoviča, Pešť 1846; *Pepa Szablaková* – viz l. 149, 150, 154; *Plašic* – Julius Plošic, viz l. 149; *Slovenské pověsti* – viz l. 162; *Rimavský* – Janko, pseudonym Jana Francisciho, viz l. 149; *Reusz* – Dr. Gustav, syn

faráře Samuela Reusze, viz l. 102; *Král času...* – s většinou z nich se shledáváme v Slovenských pohádkách a pověstech Boženy Němcové; *přítelkyně moje Pepa* – Szablaková; *Chyžno* – u Revúce; *Škultéty* – August Horislav, viz l. 162; *Tomašík* – Samo Tomášik, viz l. 157; *Hodža* – Michal Miloslav (1811 až 1870), slovenský evangelický kazatel a buditel; *Bodorovský* – Božena Němcová píše také Bodorouský nebo Bodrouský, viz l. 102; *Ormis* – Samuel (1824–1875), evangelický farář a gymn. profesor v Banské Štiavnici, v Rožňavě a ve Velké Revúci; „*Pracuj každý...* B. Němcová cituje téměř bez odchylek (ve 4. verši má být: jenom vůli všickni mějme rovnou) 76. znělku Slávy dcery (vydání z r. 1824).

165. *Synu Karlovi v Praze 20. dubna 1856*

str. 178

Orig.: ústřížek dopisu z majetku Boženy Brdlíkové Hodkové, nabídnuto před časem NM ke koupi.

Zápis památníkový před odjezdem Karlovým do Zaháně; v pozůstatosti Karla Němce se dochovalo více štambuchových lístků, psaných nejrozličnějšími přáteli a známými.

166. *Terezií Panklové do Zaháně z Prahy 6. května 1856*

str. 179

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM.

Překlad: Milá maminko! Nedovedu si nijak vysvětlit, co se to stalo, že nedostáváme ani zprávičku o tom, je-li Karel u vás nebo ne, ani od vás, ani od něho. Div že zde úzkostí neumru, čekám ze dne na den dopis, a dnes už je to 12 dní, co odjel, a já nevím ani slůvko. – Že je to od něho lehkomyšlnost, anebo od vás bezohlednost, nemohu si myslit, bylo by to neodpuštělné, nechávat nás v takové úzkosti. – Že by on nebo někdo z vás neměl tolik času, aby napsal několik řádek, je neuvěřitelné – nemůže tedy být jinak, než že se stalo něco neobyčejného, anebo že byly dopisy zachyceny? – Co všechno člověka nenapadne, to dovedete Vy nejlépe posoudit, protože víte, jaké to je, a často jste v úzkostech na dopis čekala. – Myslím si, že buď se mu na cestě něco stalo, anebo že byl okraden, anebo je nemocen, anebo že už nebyl přijat, a bojí se to napsat, zkrátka nevím, co si mám pomyslet, a chvěju se úzkostí, co uslyším. – Já jsem už stejně zrozena k neštěstí, a žádné přání, žádná radost se mi nemůže splnit nezkaleně, – splní-li se snad, což se zřídka stane. – Připadá mi to, jako by se mrak černý a těžký jako noc vznášel nad mnou a jako by mě stále víc a víc tiskl k zemi, až mě docela udusí, – a tou nocí nevidím ani jedinou hvězdu, jež by mi mohla přátelsky zasvítit. – A je tomu v mém životě opravdu tak, nikde, ať se podívám kamkoli, není pro mne štěstí, všude smutek a starost, i když se dívám na

své děti; Karel, nevím, dojde-li v světě nějakého štěstí, se svou lehkomyšlností, jež je často štěstím a často vede do neštěstí. — A tyhle dvě, můj bože, bude-li to s námi pořád tak špatné, co budu pro ně moci udělat? A na něco jiného než na své vědomosti nemohou spoléhat. A mimo to jsou obě nezdravé. A já sama jsem také se svými silami téměř u konce, nemám zdraví a nenabudu ho už nikdy. — Več mohu tedy doufat? — A mimo to ty těžké časy, jež lidi strašlivě tisknou. — Bylo mi líto, když mně Marie napsala poslední hrubý list; mohla si přece pomyslit, že to není moje lehkomyšlnost, že jsem tam Karla neposlala včas. Teď, když už tam je, uslyšíte od něho samého, jak se mi daří; a jak těžké mi bylo ho vypravit řádně z domu, což jsem chtěla udělat již kvůli vám, aby se neřeklo, že jsem ho k vám poslala, abyste ho oblékli, a pak vím, že mu v prvním, druhém roce nebude tak snadné se obléci. — Měla jsem sice slíbeny peníze na cestu, k 15. dubnu, ale nedostala jsem je, a musela jsem si je pak vzít od nakladatele, což mi však není možné, dokud neodevzdám rukopis, tak jsem si musela se srdcem plným starostí sednout a psát, téměř tři noci až do rána, abych peníze dostala. Jsem nyní také velmi zesláblá, a musím přece zase pracovat, protože jsem už práce slíbila. — Byla bych bývala měla ovšem psát, ale protože jsem myslila, že Karel 15. pojede, nepsala jsem, a když jsem chtěla psát, kdy přijede, přišel váš dopis, a pak dopis Mariin, jež si dobře uschovám. — Mrzí mě nyní beztoho, že jsem ho k vám poslala, snad bych si byla ušetřila mnoho mrzutostí, snad i bolest, nebo kdoví co uslyším, jak mu bylo. — Udělala jsem to jen proto, aby byl pod dozorem, dokud nezmoudří a dokud nenabude ve světě větších zkušeností. Zde v Čechách jsou větší a proslulejší zahrady než tam, a zde bych měla dost protekce, ale kdo by byl dával na jeho ostatní chování pozor, jako to dovede babička, a kdo by mu byl po ruce s dobrou radou? — A dále pro němčinu, aby se jí naučil. — Jinak bych byla opravdu Marii neobtěžovala ani o dobré slůvko, a může být ujištěna, že se vystříhám, abych jí byla znova na obtíž s nějakou prosbou. — Přeji jí jenom, aby se ona sama nedostala tak daleko, že by musela někoho jiného prosit o něco, a ať se nedostane tak daleko, aby si musila sama vydělávat na chleba a aby musela tolik strádat jako já. — Kdo nemá žádné starosti, leda nanejvýš zbytečné, komu přinesou jídlo, pití až k ústům, tomu je snadné odsuzovat jiné lidi, ale kdyby byla na mém místě, pak bych ráda viděla: „jaká je to domácnost!“, jak ona praví o mně. Nebudu jí psát tak brzy, musela bych mluvit ještě hořčeji. — Ale prosím Vás, milá maminko, probůh pište mi ihned obratem pošty, co se děje, proč Karel nepíše, je-li zdrav, anebo proč mlčí, jsem připravena na nejhorší, jen mít jistotu. — Zdá se mi ostatně denně o otci a o Hynkovi, a o Karlovi. — Mám pracovat, a nevím úzkostí a zármu-

kem, kde mi hlava stojí. Muž a děti vás pozdravují tisíckrát. Vaše Bety. Muž psal 30/4 Marii, dostala dopis? — *die Briefe aufgefangen sind* — policie zachycovala Němcovým listy, jak víme, od r. 1853; *die zwei* — dvě menší děti, Jaroslav a Dora; *Marie* — sestra B. Němcové, provdaná Michenetová; *vom Verleger* — patrně stále jde o Kateřinu Jeřábkovou; *das Manuskript* — Pohorská vesnice; *dasz ich ihn hingeschickt habe* — B. Němcová v rozrušení přeskakuje s jedné věci k druhé, zde nejde o dopis, o němž se mluví v předešlé větě, nýbrž o syna Karla.

167. *Karlu Němci do Zaháně z Prahy 10. května 1856*

str. 182

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM., část ve sbírce R. Morawtze.

v Orangovně — v zimní zahradě, kde se pěstují oranže, pomeranče; *Bobra* — přítok řeky Sprévy; *zahacují* — ucpávají; *Marjanka* — služebná, již měli Němcovi po odchodu Marie Votové, Marie Klasná, viz l. 175; *Taichert*, jindy Teichert — vrchní zahradník zámecký v Zaháni; *v Mercys* — v Mercy's Anzeigeru, který vycházel v Praze v l. 1854–1858; *paní kněžna* — Dorothea Talleyrandová; *Aida* — Adelhaid, Adéla, nejmladší sestra B. Němcové; *Vorschusz* — záloha na plat; *od Jeřábků* — doplatek honoráře na Pohorskou vesnici; *Kounicová* — hraběnka Eleonora z Kounic, viz l. 143; *Štulc* — P. Václav Štulc, viz l. 117; *Kolovrat* — hrabě Hanuš Kolovrat Krakovský, viz l. 144, 168; „*Pohorská vesnice*“ má dnes vyjit — totiž druhá její část, celá kniha měla dva svazečky; *Wenzig* — Josef, viz l. 123, redigoval pro lipského nakladatele Karla B. Lorcka edici Westslawischer Märchenschatz, ein Charakterbild der Böhmen, Mähren und Slowaken in ihren Märchen, Sagen, Geschichten, Volksgesängen und Sprüchwörten. Byl to 1. svazek sbírky Kulturgeschichtliche Hausbibliothek. V obsahu jsou uvedeny jako práce autora označeného Němec (= Božena Němcová): *Der Metallherrscher* (= K ovlad), *Von den zwölf Monaten* (= O dvanácti měsíčkách), *Warum die Hunde die Katzen anknurren* (= Proč psi kňučí na kočky), *Das goldene Spinnrad* (= O zlatém kolovrátku), *Der Heiland unterwegs* (= O Pánu Bohu), *Vom Schafhirten und dem Drachen* (= O bačovi a šarkanu), *Wer hat die Tauben gegessen* (= Kdo snědl holoubátka?), *Von der Mutter und ihrem Sohne* (= O matce a jejím synu, = O Vítězkovi), *Käthe und der Teufel* (= Čert a Káča), *Die Waldfrau* (= Lesní ženka); *pro Koledu* — brněnský kalendář, redigovaný Janem Helceletem, V zámku a v podzámčí vyšlo pak v Koledě na r. 1857 (vydané r. 1856) anonymně; *Bendl*, viz Seznam adresátů; *Št...* — P. Václavu Štulcovi; *do Poutníka* — psala B. Němcová povídku Chudí lidé, jež vyšla v Poutníku na r. 1857 (vydaném r. 1856); *pro časopis Škola a život*, vydávaný pedagogem P. Františkem Řezáčem (1819–1879), pro přílohu Štěpnice, psala B. Němcová

drobné stati o dětských hrách, už r. 1855, ale pak zejména r. 1857, 1858 a 1859; *cestopisné obrazy* – ze Slovenska, viz l. 163; *delší román* – Světlo a stíny, viz l. 169; *do Rajhradu* – do Rajhradu na Moravě, snad do tamního kláštera; *Št.* – P. Václav Štulc slíbil Bendlovi obstarat peníze, ale neobstaral mu je rovněž; *u Skřivanů* – viz l. 163; *Mencl* – viz Seznam adresátů; *Engbert* – Eduard (1818–1897), malíř historických obrazů, ředitel pražské Akademie výtvarných umění; *Ludmila* – novorozená dcerka I. J. Hanuše; *tatínkův náhrobek* – v pozůstalosti B. Němcové (Museum v České Skalici) se zachoval takový nákres; *pan kmotr* – liberecký známý Němcových, kmotr syna Jaroslava, finanční komisař Pavel Dusbaba; *dagerotyp* – fotografie vytvořená na stříbrné destičce pomocí par jodových a rtuťových, vynález Francouzů Daguerra a Niepce v l. 1814–26; *ein Familienporträt* – rodinná podobizna; *Hauptzollamt* – hlavní celní úřad, Josef Němec tam jako bývalý finanční úředník měl známé; *Marie* – Marjánka Klasná, služebná; *Vidák* – pes Vidu; *Albert Zechner* – domácí Němcových v Štěpánské ulici.

168. *Hanuši Kolovratu Krakovskému v Praze před 26.*

květnem 1856

str. 189

Orig.: 1 l., 8°, ČS.

Nedatovaný koncept, dosud netištěný, datuji podle l. 169, v němž B. Němcová píše: Já mu poslala „Pohorskou vesnici“ – snad mi tedy něčím přispěje, až ho dobrá napadne.

Překlad: Vysoce urozený pane hrabě! Osměluji se Vaší Vysoké Urozenosti poslati přiloženou knihu, svou právě ukončenou práci, a prosím, abyste ji ráčil nejdobrotivěji přijmouti jako důkaz mé nejvroucnější vděčnosti a hluboké úcty. Je to částečný výsledek mé loňské cesty, již jsem mohla podniknout jen s dobrotivou podporou Vaší Urozenosti a jež mi byla velmi užitečná, abych znalosti slovenského (– – –).

O pomoci Hanuše Kolovrata viz l. 144 a 175.

169. *Karlu Němci do Zaháně z Prahy 26. a 27. května 1856* str. 190

Orig.: 1 dvojl., 1 l., 8°, 1 l. menší, NM; 1 lístek ležatý [Já ti připi] *suju... odjedem ven* v majetku Vl. Lambla v Praze.

Marii – sestra B. Němcové Marie, provd. Michenetová; *u strýce* – Jacqua Micheneta, hofmistra vévodkyně Zaháňské; *Aida* – nejmladší sestra B. Němcové Adelheid, narozená r. 1835; *Gustav* – bratr B. Němcové, narozený r. 1837, stal se vojenským auditorem; *Otto Vilém* – nejmladší bratr B. Němcové, narozený r. 1840, r. 1888 už nezvěstný; *Josef* – narozený r. 1824, obchodník v Ezersdorfu, jeho žena byla zaměstnána v zaháňské ženské trestnici; *skrofle* – skrofulosa, kožní tuberkulosa;

Teichert – viz l. 167; *Štulc* – P. Václav Štulc; *se Šulzem* – s Ferdinandem Schulzem (1835–1905), vychovatelem u Kouniců, pak profesorem obchodní akademie v Praze, historikem a beletristou; *Staněk* – Jan nebo Ivan Bohdan (1828–1868), syn bohatého statkáře z Poříčí na Sázavě, básník z generace Nerudovy (Ivan B. Staněk, Básně, 1851), profesor chemie na české reálce i technice, protivládní staročeský poslanec, r. 1863 redaktor Pozoru; *Čížkovice* – Čížkovice, obec na Litoměřicku; *Břežno* – panství v Boleslavsku, jež náleželo Kounicům; *Marjanka* – služebná Marie Klasná; *hraběnka... Kolovratovi* – Eleonora z Kounic Hanuši Kolovratovi; *Hansmann*, Leopold – viz l. 114; *Bürger* – Gottfried August (1747–1794), německý básník; *Štulec* – P. Václav Štulc; *do „Koledy“* – viz l. 167; *Št.* – P. Václavu Štalcovi pro kalendář Poutník povídku Chudí lidé; *do Cestopisu* – po Slovensku, viz l. 167; *Světlo a stíny* – plán neuskutečněný, viz l. 167; *povídka ze staroměstského života Pražského* – Žena z lidu – rovněž nenapsaná; *Marie a babička* – sestra Marie Michenetová a matka Terezie Panklová měli přijet do Lázní Teplic, patrně se svou vrchností; *Auscha* – Úštěk, obec na Litoměřicku; *s Gustavem* – se strýcem Gustavem Panklem; *Bobra* – přítok řeky Sprévy; *Hauptzollamt* – hlavní celní úřad; *Zollverein* – celní spolek, kterým byl upraven celní styk mezi Rakouskem a Německem; *Vítězka* – Paulová, konfidentka (viz l. 153), zemřela r. 1856 a B. Němcová jí lituje jako přítelkyně; *Šťastnému* – prof. Janu Šťastnému, pedagogu, řediteli pražské české reálky, již Karel Němec navštěvoval; *Hansmann* – Leopold, viz l. 114; *Marjanka* – služebná Marie Klasná; *Vida* – pes Vidák nebo Vidu; *Podhora* – jinde v dopisech B. Němcové jmenovaný správně Podhorský, druh Karlův, vyučený rytec; *E.* – dcera prof. I. J. Hanuše Eminka; *Velectěný pane a dobrodinče můj!* – B. Němcová píše Karlovi koncept dopisu pro jeho zahradnického mistra Josefa Fialu; *že se učíš franc.* – francouzsky; *mimo Kodyma* – Josefa Kodyma (1829 až 1905), znamenitého zahradníka, vyučence Josefa Fialy (viz Karel Polák, Poslední kozák Havlíčkův Josef Kodym, Klatovy, 1937); *oblatkou* – nálepkou, již mívala B. Němcová i s vytištěnými plastickými iniciálami svého jména, původně se dopisy zalepovaly kruhovitou nálepkou v podobě oplatky; *Hana* – sestra paní Terezie Panklové Johana, o jejíž osudech ve Vídni jsme skrovně informováni; *Beyrová* (Beyerová) – Kateřina, sestra Jana Pankla, narodila se r. 1792, zemřela ve Vídni 21. listopadu 1856.

170. *Janu Helceletovi do Brna z Prahy 19. června 1856* str. 199
 Orig.: 1 dvojl. a 1 l., 8°, v majetku MgPh Mojžíra Helceleta v Brně.
Čelakovský – Ladislav (1834–1902), nejstarší z dětí Fr. L. Čelakovské-

ho, univ. profesor, vynikající botanik; *že jsem si mohla zásilku ušetřit* – posílá rukopis povídky V zámku a v podzámčí pro kalendář Koledu; „*dvě pohádky slovenské*“ – O Kovladu a O Vítazkovi, obě pak s autorským označením B. N. vyšly – stejně jako V zámku a v podzámčí – v Koledě na r. 1857; *jen u Hynka* – u prof. I. J. Hanuše; *Kounicová* – Eleonora, viz zde l. 143; *do Poříčí* – k rodičům Bohdana Staňka, viz l. 169; *Vorschuszy* – zálohy na služné; *Hynek mi... nevěří* – prof. I. J. Hanuš; *Gmunden* – město v Horních Rakousích; *Drážďany, ačkoliv jsem tam již byla* – r. 1852 se Žofií Rottovou, viz Spisy B. N. v Knihovně klasiků, sv. XVI.; *když jsi mne po prve viděl* – r. 1851 v Brně v kruhu Českomoravského bratrstva; *pro domácí koupit musela* – pro členy rodiny; „*Cestopisné obrázky z Uher*“ – viz l. 167; *Hraběnka* – Eleonora z Kounic, kromě v Märchenschatzu Josefa Wenziga – viz l. 167 – další překlady pohádek B. N. v Lipsku nevyšly; *pod addressou Hanuše* – I. J. Hanuše, stále ještě pro strach z policejní censury.

171. *Karlu Němci do Zaháně z Prahy 20. června 1856*

str. 204

Orig. byl podle Záhoře v Ústavu pro vzdělání učitelek, dnes nezvěstný.

po kněžně – Zaháňské samozřejmě ne, nýbrž po někom z jejího doprovodu; *jsem zde* – v Praze, do Poříče se k Staňkovům nevypravila; „*V zámku a v podzámčí*“ – B. Němcová se vrací k práci, kterou již odeslala; *vyjde o sobě* – nevyšla, v kalendáři Koledě vyšla dokonce anonymně; „*Alina*“ – původní název povídky Chudí lidé, dané V. Štulcovi do kalendáře Poutníka; *V Koledě* – viz l. 170; *Od Jeřábků* – stále ještě jde o doplatek honoráře za Pohorskou vesnici; *Když p. Staňka nebylo* – Jana Bohdana Staňka, viz l. 169; *k mlynáři Frenclovi* – viz l. 175; *k Skřivanovi* – viz l. 167; *u Šlenkertů* – v rodině čalouníka Šlenkerta na Václavském náměstí; *u Krejčů* – v rodině prof. Jana Krejčího, geologa; *Pomodli se 24/6* – na sv. Jana – na hrobu dědečka Jana Pankla.

172. *Elišce Lamblové 13. července 1856*

str. 206

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM.

ach škoda, přeškoda... B. Němcová čtla, jak jsme viděli (l. 113) Kollárovy Zpěvanky, kde na str. 23 dílu I. (1834) jest otištěna píseň Kočík z lipového dřeva s prvním veršem Ach škoda, přeškoda, že peňazí není...; česká píseň Přeškoda, má milá, že těch šajnů není, je otištěna v Erbenových Prostonárodních českých písních a říkadlech (1864, str. 222); *V pátek* – 11. července hrál dvorní berlínský herec Döring ve hře A. E. Brachvogla Narzis; *sage zehn Kreutzer...* – slovy deset krejcarů konvenční mince; *Stöger, tenorista* – dvorní operní pěvec z Vídně, vy-

stupoval 19. července 1856 ve Verdiovu Troubadouru; *Předešlý měsíc* – na Viléma, 28. května, slavil dr. V. D. Lambl svátek, nebylo to tedy předešlého měsíce června.

173. *Terezii Panklové do Zaháně z Prahy 19. července 1856* str. 209

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM. Na str. 3 přípisek Karla Němce, na str. 4 adresa.

Překlad: Milá maminko! Je mi už nepochopitelné, co se to u vás děje, že nedostávám dopis ani od Vás ani od Karla, tisíc starostí mám, je-li nemocen, anebo co se to děje, a stále si myslím, že přece je tu někdo, kdo by mně mohl dát zprávu, stalo-li by se mu nějaké neštěstí, – což nedej pánbůh. Věřte mi, kdybyste zde měli syna, obětovala bych, nešlo-li by to jinak, v noci hodinu na to, abych vám psala, neboť každá matka se bojí o své dítě. – Je to věru docela bezohledné od mých sester, že jim to nestojí za námahu, aby mě uklidnily, – neboť jsou to již celé dva měsíce, co nevím, jak se Karlovi daří, a jak jsou s ním spokojeni, a na tom mně přece musí záležet. – Zde se mne ptají známí, jak se Karlovi vede, a já se musím stydět říci, že mu na nás tak málo záleží. – I kdyby se bylo psaní ztratilo, psala jsem již dříve jednou, a muž také, a pak ví Karel, že by mohl psát na adresu našeho domácího, jako jednou dříve. Albert Zechner, č. 647, Štěpánská ulice – anebo na adresu svého pána, zahradníka Fialy v Společenské zahradě – a kdyby se bylo stalo jaké neštěstí, potom myslím, že by to byla strašlivá nešetnrost, nepovědit mně o tom, když já o tom přece musím vědět. – Nemějte mi za zlé, že tak píšu, ale kdybyste vy byli v mé smutné situaci, věřím, že byste ni to rovněž zazlivali. – Protože nemám tolik peněz, abych na cestu vypravila muže, nemohu ani já odtud, léto se chýlí ke konci, já jsem stále nemocnější, neboť mě už opět trápí křeče a starostí přibývá. – Věřím, že mně nakonec sama přinesete zprávu, nyní vidím, že ani tak tomu není, a ani by nebylo správné, abych čekala až na to. – Prosím tedy, abyste řekli Karlovi, ať mně okamžitě napíše, anebo prosím, aby se někdo jiný smiloval. – Děti i já i muž Vám líbají ruku a pozdravují všechny. Vaše upřímná dcera Betty! – Blahorodé paní, paní Terezii Panklové ve službách paní vévodkyně Zaháňské v Zaháni (Pruské Slezsko).

174. *Karlu Němci do Zaháně z Prahy 19. července 1856*

str. 211

Přípisek k předešlému dopisu Terezii Panklové.

Marianka – služka Marie Klasná; viz. l. 175.

175. *Karlu Němci do Zaháně z Prahy 24. července 1856*

str. 212

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM.

když býval dědeček – otec B. Němcové Jan Pankl ve Vídni jako štolba kněžny Zaháňské a když paní Terezie Panklová byla s dětmi sama v Ra-
 tibořicích; *tetka Bayerová*, Beyrová, Beyerová – sestra Panklova ve
 Vídni, viz l. 169; *Lang* – zaháňský dvořan; *taxy* – v minulosti nezapla-
 cené, které mu nyní strhují, srážejí s platu; *u Skřivanů* – viz l. 167;
u Špottů – viz l. 125; *u Frenclů* – viz l. 171; *co Marjanka* – služka Marie
 Klasná – *leží* po porodu, viz l. 175; *Apollo* – restaurace v Ječné ulici,
 č. p. 530, pak klášter sv. Anny; *honorár z Koledy* – za pohádky a V zám-
 ku a v podzámčí, viz l. 170; *Štulc* – za povídku Alina (Chudí lidé)
 v kalendáři Poutníku, viz l. 171; *pan hrabě K...* – Hanuš Kolovrat; *ne-*
poslal mi žádné peníze – v rukopise nepoznal; *u Jeřábků 25 f* – za Pohor-
 skou vesnici; *u Venziga* – Josefa Wenziga za překlady pohádek v lipské
 edici Westslawischer Märchenschatz (viz l. 167); *u Erbena* – patrně za
 loyální báseň k stříbrné svatbě císaře Ferdinanda Dobrotivého, jež byla
 psána na počátku r. 1856 do almanachu připravovaného správou města
 Prahy, ale jež v něm otištěna nebyla (Spisy B. N. v Knihovně klasiků,
 sv. XI.), tento almanach z úřední povinnosti redigoval Karel Jaromír
 Erben; *malíčkosti do Lumíru* – není zjištěno, byly-li napsány; *Mar-*
janka – služebná; *páter Karel Ottman* – kaplan u Sv. Apolináře v Pra-
 ze II v Apolinářské ulici; křestní matrika je dochována, zápis B. Něm-
 cové je z 15. července; zde se také dovídáme, že se tato dosud neznámá
 služka jmenovala Marie Klasná, její nemanželské dítě dostalo po kmotře
 jméno Božena; *Mencl* – viz Seznam adresátů; *u Klama* – v zahradě Kla-
 movce; *u Ditrichsteina* – Mořice Jana, hofmistra vévody Zákupského;
Marie – patrně někdejší služebná B. Němcové Votová; *Klácelovi* –
 Františku Matouši; *skrže Hns...* – skrže Leopolda Hansmanna, viz
 l. 114; *Hans...* – Leopold Hansmann; *do Teplíc* – viz l. 169; *s těmi*
starými věcmi – jde o odložené šatstvo zaháňských; *Haase má ten dům* –
 snad jde o obchodní dům fmy Haas na Příkopech č. pop. 847; *Šumav-*
ský – Josef Franta Šumavský, viz l. 109; *ty vlasy* – zemřelého syna
Hynka; *Buchsbaum* (něm.) – zimostráz; *udělala H.* – iniciálu jména
 Hynek.

176. Vilému Dušanu Lamblovi 2. srpna 1856

str. 219

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM. Fragment.

příjem k prospěchu Tylových dětí – byl 1. srpna, hrálo se v letním di-
 vadle ve Pštrosce Tylovo Jiříkovo vidění; *matka jeho* – Josefa Havlíčko-
 vá; *sestra* – Johana; *bratr z N. Brodu* – František Havlíček z Německé-
 ho, dnes Havlíčkova Brodu; *Jarošová* – Adéla, žena Františka Jaroše,
 viz l. 177; *že matku také nemá* – choť Karla Havlíčka Julie zemřela
 16. dubna 1856; *dr Podlipský*, Josef (1816–1867), muž Žofie Rottové-

Podlipské, dosloužil Karlu Havlíčkovi; *Halánek* – Ferdinand Fingerhut-Náprstek, po domě u Halánků, viz l. 100; *passiflora* – mučenka; *Pc.* – František Palacký; *nahorů* – zesnulý K. Havlíček byl vystaven v bytu svého švagra Jaroše, čís. pop. 1029 proti nádraží Hyberskému, bývalý hotel Royal; *Strakatý*, Karel (1804–1868), basista; *Lukes* – Jan Ludvík (1824–1906), tenorista; *Meyer* – Maýr, Jan (1818–1888); *a ještě jeden zpěvák* – Antonín Nedvěd (1828–1896), jeho jméno viz v Tagesbote aus Böhmen 2. srpna 1856; *Salve regina* od Giovannioho Palestriny (1525–1594), italského skladatele; *Řezáč* – P. František (1819–1879), katolický kněz, pedagog; *tři bratři Fričové* – Josef Václav, Antonín a Karel; *Fingerhut* – Ferdinand Náprstek; *P. N.* – Pražské noviny; *Lum.* – Lumír; *přes Poříč* – od domu úmrtního přes Poříč, kolem kostela sv. Josefa na Josefském náměstí do Hyberské ulice, přes Senovážné náměstí (pak Havlíčkovo a dnes Maxima Gorkého) k Nové bráně, jež stála tam, kde Senovážné náměstí ústí do ulice Mariánské (Opletalovy).

177. *Josefu Lidumilu Lešikarovi 12. srpna 1856* str. 223

Orig. dopisu není znám, otisk: Josef Brezáček, *Čeští pionýři v Americe* (sbírka Země a lidé, sv. 91), 1930, str. 22–23.

Jaroš – viz l. 125, 176, 178.

178. *Karlu Němci do Zaháně z Prahy 28. srpna 1856* str. 225

Orig.: 1 dvojl., 8°, má v majetku spisovatel Karel Horký v Praze; v redigované jím Stopě, ročn. II., 1911–12, str. 262–263 byl otištěn faksimil dopisu.

do Bydžova – do svého rodiště Nového Bydžova; *do Šternberku* – lázní na Moravě; *u Jarošů* – viz l. 177; *passirschein* – cestovní pas; *Cenefels* – pocházel ze Záhořan na Domažlicku, byl přítel Boženy Němcové; *z Brna... honorár* – za práce psané pro Koledu; *Marjanka* – služka Marie Klasná; *v Kostří* – v Košířích; *ke Klamovi* – viz l. 175; *Pana Venziga Böhmische und Slowakische Märchen* – viz l. 167; *Pan Šťastný* – Jan Šťastný, viz l. 169; *pan Mňouček* – též Vnouček, Pavel (1817–1899), pražský sládek, vlastenec, r. 1848 člen Národního výboru a účastník Slovanského sjezdu; *pan Zap* – Karel Vladislav (1812–1871), středoškolský profesor, historik, viz l. 157.

179. *Karlu Němci do Zaháně z Prahy 10. září 1856* str. 229

Orig.: 2 listy, 8°, NM.

Nedatovaný fragment dopisu datoval Jan Kabelík 10. zářím, dataci jeho přejímám.

v Am. – v Americe; *Verweis* – důtka; *Ein Nothnagel* – doslovně:

hřebík pro případ nouze a potřeby, tedy rezervní záchranné opatření; *Andersen* – Hans Christian (1805–1875), slavný dánský pohádkář; *jeho Bilderbuch* – jeho Obrázková kniha; *Gustav*, bratr Boženy Němcové, zřejmě rád kreslil, dal se při kreslení i fotografovat (Lelek, Božena Němcová, 1920, str. 45); *Griechische Mythologie* – Řecké bájesloví; *šmísetka* – košile; *Děčinský Lambl* – Jan nebo Karel, oba tito bratři Viléma Dušana učili na hospodářských školách v Libverdě u Frýdlantu; *Marii* – sestra Marie Michenetová; *Jacq* – hofmistr Jacques Michenet; *štuc* – rukávník; *Eda* – synek Fialův; *turrainy* – v rukopise je psáno jakoby trrrrainy – povozy; *Mencl* – viz Seznam adresátů; *na konském trhu* – dnešním Václavským náměstí; *herje, ach juter Jott* – B. Němcová paroduje pruský dialekt: Herr Jesu, ach guter Gott, Krista Pána, ach milý bože; *Růžička z lípové ulice* – tak jmenuje B. Němcová dceru prof. I. J. Hanuše Emu, o níž zřejmě snila, že by mohla být Karlovou ženou; *od p. Zechentnera* – viz Soupis adresátů; *obraz ... Handelčanů* – Slováků z Handlové, je dochován z pozůstalosti B. Němcové v museu v České Skalici; *faru Balogskou* – viz l. 162; *Gustav* – bratr B. Němcové; *o tu kresbu* – patrně nákres hrobu Jana Pankla; *hrabě umřel* – Karl Rudolf Schulenburg, vdovec po kněžně Vilemíně Zaháňské, známé z „Babičky“.

180. *Karlu Němci z Prahy do Zaháně 23. září 1856*

str. 234

Orig.: 1 dvojl., 8° a 1 lístek 12° s dvěma kresbičkami B. Němcové, NM.

Werth so viel... – Cena tolik a tolik: S prádlem a šatstvem; *s obrazem Heineho* – básníka Heinricha Heina (1797–1856), jehož milovala, čtla, citovala v dopisech; *řekni Marii* – sestře B. Němcové, provdané Michenetové; *přišla Marie* – někdejší služebná Votová; *za nos vodit* – nakonec si ji Pilz přece jen vzal za ženu; *profós* – profous, starší poddůstojník, dozírající ve věznicích; *Děti jsou venku* – Dora a Jaroslav; *Hansmann* – Leopold, viz l. 114; „*Tyrolské elegie*“ *od H...* – Havlíčkovy Tyrolské elegie rozšiřovala B. Němcová opisováním, takový její opis se nám dochoval; *Gustav* – bratr B. Němcové; *jako Hynek* – zesnulý nejstarší syn Němcových, máme od něho dochovánu pěknou kresbu psa; „*Ritter vom Geiste*“ – Rytíři ducha; *Gutzkow* – Karl Ferdinand (1811–1878), žurnalista a spisovatel z družiny Mladého Německa, jehož Rytíři ducha vyšli v l. 1850–1852; B. Němcová z něho přeložila historickou hru *Pravzor Tartuffa* (1859), viz Spisy B. N. v Knihovně klasiků, sv. XI.; *Marjanka* – služebná Marie Klasná; *Eminka* – dcera prof. I. J. Hanuše – viz l. 179; *rephma* – revma; *Lizinka* – Eliška, sestra Dr. V. D. Lambla, viz Seznam adresátů; *p. Lamblovi* – do Děčína nebo do Libverdy, viz l. 179.

181. *Karlu Němci z Prahy do Zaháně před 15. říjnem 1856* str. 239

Orig.: 1 lístek (půlka listu dopisního papíru) v majetku Bohuslava Duška.

Nedatovaný dopis datuji podle data svátku matky B. Němcové, babičky Karlovy (sv. Terezie 15. října) a podle listu B. Němcové, jejíž psala 15. října Fr. Palackému (viz l. 182). Stejně datovali Záhoř a G II 255. *Palacký do Sagan* – viz l. 182; *cváry* – slovo z hantýrky (Zwanziger?), Fr. Trávníček uvádí v Slovníku jazyka českého podobné cvák (dvacetník); *i o Hanuš*. – i o rodině prof. I. J. Hanuše.

182. *Františku Palackému v Praze 15. října 1856*

str. 240

Orig.: 1 l., 8°, NM.

na švakra – Jacqua Micheneta, viz l. 183 (148, 169).

183. *Jacquesovi Michenetovi do Zaháně z Prahy 15. října 1856* str. 241

Orig.: 1 dvojl., 8°, NM. Adresa na 4. straně, na str. 1 v levém rohu slepotiskové frakturové B v štítku.

Překlad: Milý švagře! Doručitel tohoto dopisu je náš velevážený pan Palacký. Odporučuji ti tohoto mně velmi vzácného pána co nejdůtklivěji.

184. *Karlu Němci do Zaháně z Prahy 4. listopadu 1856*

str. 242

Orig. nezvěstný, podle Záhoře byl v majetku JUDr. Květoslava Koláře.

Šandava – Žandov (Schandau), město v Sasku u čsl. hranic; *Niedergund* – u Podmokel; *Děčtinský Lambl* – viz l. 179; *od Taxise* – Rudolfa z Thurnu a Taxisu (1833–1904), protirakouského politika, spolupracovníka Jos. V. Friče, podporovatele českých snah vlasteneckých a osvětových; *rodiče Staňkovi* – rodiče Jana Bohdana Staňka, viz l. 169; *Amtsofficiálem ve Villachu* – oficiálem úřadu v Běláku; *kauce* – nově jmenovaný úředník musil tehdy složit kauci, záruku, ve výši jednoletého služného; *s tím p. Staňkem* – Janem Bohdanem; *od Marii* – sestry B. Němcové; *Služku mám* – tento příkrý první soud B. Němcové byl ukvapený, byla to její věrná Manka Langhamrová, Chodka z Domažlic (viz Josef Lelek, Božena Němcová, 1920, str. 84 d.); *kontrakt s Jeřábkovou* – nedochoval se nám, snad se týkal některého z připravovaných románů (Světlo a stíny, Žena z lidu); *píšu pro Školu a Život* – viz l. 176; *Řezáč* – P. Františel Řezáč, viz l. 176; *slovenské pohádky* – B. Němcová je vydala u nakl. Josefa Šálka v l. 1857–1858; *k paní doktorce Staňkové*, Karolině – viz Listy I., 261; *Sofinská akademie* – Žofinská akademie byla založena kolem r. 1840, v její škole zpěvu a hry na piano byla pěstována zejména hudba klasická; *pan Staněk* – Ivan Bohdan;

Pan Šťastný – ředitel reálky Jan Šťastný; *Pan Zap* – K. V. Zap, viz l. 157; *Krejčovic* – rodina prof. Jana Krejčího, geologa; *slečna Hlavsová* – Anna Milina, viz Seznam adresátů; *Kuřákov* – rodina příbuzná s Fričovými, měli v Podskalí dřevařskou ohradu, viz l. 125; *Podhorský* – Karlův přítel, vyučený rytec, v jiných listech B. Němcové je jmenován Podhora; *jako Hynek* – nejstarší syn Němcových, jenž zemřel na plicní tuberkulosu; *Hanušovic* – rodina prof. I. J. Hanuše; *Feslovka* – vinice na Vinohradech, na Korunní třídě cestou k Olšanským hřbitovům, proti Řipské ulici; *do Perly* – do almanachu Perly české, viz l. 125; *Až ten obrázek dostaneš* – fotografii B. Němcové; *Eminka* – Hanušovic; *jako ta růžička* – viz l. 179; *popsat Saganský park* – není známo, k čemu chtěla B. Němcová použít tohoto popisu, Karel se jistě k němu nedostal.

185. Samu Chalupkovi do Horní Lehoty z Prahy

13. listopadu 1856

str. 247

Orig. dnes nezvěstný, o otisku viz údaj u l. 160.

Zechenter, Gustav – viz Seznam adresátů; *vydávání „Slovenských pověstí“* – viz l. 164; *osoh* – prospěch; *Reusz*, Gustav – viz l. 102; *Rimavský* – Janko, pseudonym Jana Francisciho, viz l. 149; *Vydávání Vašich pověstí* – Vašich je řečeno obecně, rozuměj slovenských; *Jistou adresu* – adresu, na niž by bylo lze bezpečně posílat listy pro B. Němcovou, aniž by byly ohroženy policejní censurou; *ballady* – Musejník r. 1858 přinesl z nich: *Starý vaezeň*, *Zpievanka*. Sdělil Samo Chalupka, viz Dílo B. Němcové XIII., 1930; „*na národu poli dědičném*“ – B. Němcová parafrazuje verš ze Slávy dcery Jana Kollára, viz l. 164; *O Hrádku* – hornolehotském, práce tato ve Škole a životu nevyšla, po prvé byla otištěna v Kobrovu vydání spisů B. Němcové (IX., 1891) z rukopisu, viz Spisy B. Němcové v Knihovně klasiků sv. X; *redaktor* – P. František Řezáč, viz l. 176; *Krolmus* – viz l. 106; *Vocel*, Jan Erazim, viz l. 154; *červená pentlička s křížkem* – rakouské vyznamenání; *Gustav* – Dr. Gustav Zechenter; *paní sestra Fruška* – paní Chalupková; *za košjar* – košík; *co nám vl...* – co nám vládá; *strnugi* – čti strňuji (A. Bernolák, Slovník slovenský) – trním ohrazují; „*Na Králové holi*“ – Spevy Sama Chalupky, 1868, 104 d.; *Paň Dokt.* – Gustav Zechenter; *památky od našeho Havlíčka* – opisy básní (Život věčný, Tyrolské elegie, Křest sv. Vladimíra), jak je rozšiřovala B. Němcová; *Skulteti* – August Horislav Škultéty, viz l. 162; *Braxatorius*, správně Braxatoris, Andrej Sládkovič, viz Seznam adresátů; *Krečmeri* – August Horislav Krčméry (1822–1891), spisovatel a hudební skladatel; *Kalinčjak* – Ján Kalinčák (1822–1871), významný slovenský prozaik realista, v l. 1846–1858 profesor a pak rektor evangelického gymnasia v Modře na Slovensku.

188. *Adéle Panklové do Zaháně z Prahy 21. listopadu 1856* str. 255

Orig. německý měl podle Záhoře a G III 311 nakladatel J. Burian v Písku, r. 1920 však jej Marii Gebauerové už nepůjčil. Známe toliko dva české překlady, těžkopádnější a podle Záhoře nesprávný v G III 280 (přetisk překladu M. Böhnelové z Ženského obzoru XIII. a XIV., 1915 a 1916), lepší Záhořův, otištěný v jeho Výboru z korespondence B. Němcové, II. vyd., 1922, str. 317. Záhoř překládal z opisu originálu, jež mu půjčil prof. M. B. Böhnel. Otiskují podle překladu Zdeňka Záhoře;

o mladém muži [...] – v místě označ. [] je podle Záhoře nečitelná zkratka; *o Marii* – Michenetové; *Josef* – bratr B. Němcové, nar. 1824, obchodník v Ezersdorfu v Německu, jeho žena byla zaměstnána v ženské trestnici zaháňské; *Na tvůj obraz* – tato fotografie je otištěna u Jos. Lelka, Božena Němcová, 1920, str. 39.

189. *Karlu Němci do Zaháně z Prahy 26. listopadu 1856* str. 259
Orig.: 1 l., 8°, NM (sbírka Richarda Morawtze).

Dle maminčiného psaní – podle psaní, které poslala B. Němcová své matce, Terezii Panklové; psaní to dochováno není; *Neuwall* – o něm v l. 146, 190; *prof. Staněk* – viz l. 169; *Ty obrázky* – fotografie; *Kodym* – Josef Kodym, viz l. 169; *Augarten* – Lužánky, císařský park v XI. okrese vídeňském; *Ty věci* – staré šatstvo ze Zaháně; *Dr Strohbach* – viz l. 190, 191.

190. *Josefu Němci do Štyrského Hradce z Prahy, konec listopadu 1856*

str. 261

Orig.: 1 dvojl., 8°, ČS.

Nedatovaný list datují shodně se Záhořem.

k tetčinému pohřbu – k pohřbu Kateřiny Beyerové, sestry Jana Pankla; *Toník* – byl její syn; *Staněk* – Jan Bohdan Staněk; *otci* – statkáři v Poříčí nad Sázavou, viz l. 169; *Villani* – Karel Drahotín (1818–1883), spisovatel; *z Hradce* – ze Štyrského Hradce; *U Trojana* – JUDr Aloisa Pravoslava Trojana (1815–1893), právníka a politika; *Neuwall* – viz l. 146; *Lónova pobočnica* – milenka továrníka Vojtěcha Lanny; *Ohéral* – Jan (1810–1868), moravský novinář, průkopník socialismu u nás; *Hansmann* – Leopold, viz l. 114; *se Štalcem* – P. Václavem, viz l. 117; *profesorová Krejčová* – žena prof. Jana Krejčího, viz l. 109; *z klubu Fričovského* – z okruhu přátel Jos. V. Friče; *u Bellmanna redakci ztratil* – údaj nesprávný, redaktorem Errinnerungen přestal být Jan Ohéral až v červnu 1858; *pana Kappra* – Siegfrieda Kappra (1821–1879), česko-německého spisovatele; *Štrobách*, Antonín Strobach – viz l. 191; *Adelheid* – nejmladší sestra B. Němcové Adéla; *Šlenkertová* – viz l. 108;

Sborník, kalendář učitelů, Božena Němcová byla rovněž jeho přispěvatelkou, ale až r. 1857.

192. *Václavu Čeňku Bendlovi do Českých Budějovic z Prahy* str. 268
14. prosince 1856

Orig.: 1 dvojl. a 1 l., 8°, NM, dopis neúplný.

Tille – Antonín, viz l. 191; *Snad* [azbukou:] dostal Jura [Hanuš Jurenka] listy a mohl by vám je hned s sebou dát; *věnovat překlad Puškina* – Básně rozpravné (Písek, 1859) věnoval V. Č. Bendl Františku Palackému; *za lubem* – v tajnosti; *ve Villachu* – v Běláku v Korutanech; *od té dobyco* [azbukou:] měl Jura [Hanuš Jurenka] přijít; *Verwehtist Blatt ...* – Odvát je list a květ, hvězda se s praskotem rozlétla v prach, dozněla labutí píseň (z 65. básně Heinova *Lyrisches Intermezzo*, 1822–1823); *Tobě... touhu srdce splnit* – V. Č. Bendl byl rovněž okouzlen B. Němcovou; *Anna* – jedna z Anen, lásek V. Č. Bendla; *To je jako u* [azbukou] Hanuše [Jurenky]; *s tou paničkou pražskou* – s hlavní osobou románu *Žena z lidu*, k níž jí byla modelem paní Šlenkertová, viz l. 108; *Libochovský Lambl* – František (nar. 1819), důchodník ve Strakonici; *M...ka* – nějaká Mařenka nebo Mária, bývalá láska Lamblova; *Vorlíček* – František Ladislav (1827–1865), *Pan z Kolářů* – Josef Kolář (1830–1911), slavista, též básník; *Lblinský – Liblina* v l. 191, J. S. Knedlhans Liblinský, spisovatel; *O Josefovi* – Jos. V. Fričovi; *bude otcem* – dítě první ženy Fričovy Anny, rozené Ullmannové, zemřelo při narození 25. února 1857 současně se svou matkou; *s Ohéralem* – viz l. 135, 190; *der Klassiker* – přezdívkou Ferdinanda Fingerhuta-Náprstka.

193. *Karlu Němci do Zaháně z Prahy* 14. prosince 1856 str. 274

Orig. neznám, byl podle Záhoře v majetku Bedřicha Kočího, fotokopie v NM.

do Villachu – Běláku; *s Kodymem* – Josefem, viz l. 169, 191; *v Augartnu* – viz l. 191; *Marii* – sestra B. Němcové, Michenetová.

194. *Karlu Němci do Zaháně z Prahy* 22.–23. prosince 1856 str. 276

Orig.: 1 dvojl., 1 l., 8°, NM.

z Libverdy – od Lambků tam působících, viz l. 179; *Marie* – sestra B. Němcové; *Teichert* – zahradník zaháňský; *skrofolosní* – skrofulosní, trpící kožní tuberkulosou; *Dr Frič* – JUDr Josef Frič (1804–1876), advokát a politik; *Boženka Staňková* (1833–1889), dcera MDr Václava Staňky, provdaná r. 1856 za ing. Josefa Šetlíka (1832–1860); *u Lany* – Vojtěcha Lanny (1805–1866), průmyslníka a podnikatele, finančního magnáta té doby; *u Hanušů* – v rodině prof. I. J. Hanuše; *Dělá Dorince*

bracelety – Dorince, dceři prof. Hanuše, dělá náramky; *Emince* – druhé dceři prof. Hanuše; *efnen* – správně öfnen, otevřít; *in Prag zu öfnen* – v Praze otevřít; *musíš tu knížku* – Wanderbuch, vandrovní knížku musí poslat do Villachu, protože se s odjezdem otcovým přenesla i příslušnost celé rodiny do Běláku; *šmísetky a obrázek* – košile a fotografii; *Aida* – nejmladší sestra B. Němcové Adelheid se měla toho roku vdávat, ale se svatby sešlo, vdala se o mnoho let později za obchodníka Peina v Berlíně a pak ještě jednou; *místo hraběte* – místo zesnulého hraběte Karla Rudolfa Schulenburga, viz l. 179; *Pan doktor* – Vilém Dušan Lambl; *Tu knížku pošli tedy* – Wanderbuch; *Heine*, Heinrich – byl milovaný básník B. Němcové, přesto ho však nedoporučovala Karlovi; *Höllenfahrt* – Heines Höllenfahrt (Heinova jízda do pekel), anonymně vydána r. 1856 v Hannoveru, napsal ji Wolfgang Müller; *Gutzkow* – viz l. 180; *Romány Božovy* – Charlesa Dickense (1812–1870), slavného anglického romanopisce; *Maryat* – Frederick (1792–1848), psal romány o námořnících; *Cooper* – James Fenimore (1789–1851), americký romanopisec bojů za svobodu a indiánského života; *Sealsfield* – Charles (1793–1864), Moravan, vlastním jménem Karl Anton Postl, novinář, romanopisec; „*Telemach*“ – měla B. Němcová na mysli Les Aventures de Télémaque (Příhody Telemachovy) francouzského myslitele François de Salignac Fénelona (1651–1715)?

195. *Josefu Němci do Běláku z Prahy před 24. prosincem 1856* str. 281

Orig.: přípisek na dopisu Jaroslava Němce otci, 1 l., 8°, byl v majetku Jaroslava Němce.

Nedatovaný dopis datuji „před 24. prosincem 1856“ podle obsahu, podle zmínky o vandrovní knížce.

Manka – Langhamrová; *Vanderbuch* – vandrovní knížka Karla Němce, viz l. 194.